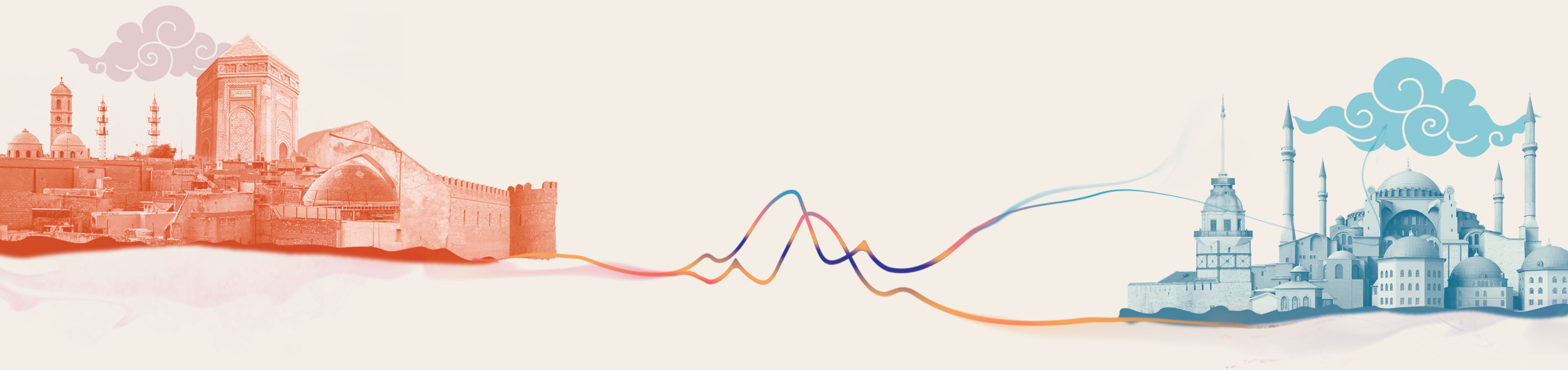

IRAK TÜRK MÜZİĞİ

HAZIRLAYAN
Ömer Beyoğlu

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

IRAK TÜRK MÜZİĞİ
YTB Yayınları: 48
Kültürel Miras Dizisi
ISBN: 978-975-17-5828-6

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI:
Irak Türk Müziği, Ömer Beyoğlu, Seçil Ofset
1. Irak Türkleri 2. Irak Türk Müziği 3. Kültürel Miras

Baskı ve Cilt: Seçil Ofset,
Matbaa Sertifika Numarası: 44903
İstanbul, Ağustos 2024 (1. Baskı 1000 Adet)

Hazırlayan
Müzik Direktörü
Ömer Beyoğlu

Editör
Doç. Dr. İsa Akpınar

Aranjör
Samet Baybars Noyan (Genel – İstanbul)
Abdurrahman Tarıkçi (Ankara)
Cumhur Kerküklü (Kerkük)

Danışman
Prof. Dr. Suphi Saatçi
Doç. Dr. İsa Akpınar

Süpervizör
Ömer İpek
Ekrem Arslan

Kreatif Direktör
Mustafa Taşçı

Tasarım Uygulama
Yasin Çetin

Fotoğraflar
II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri
Prof. Dr. Suphi Saatçi Arşivi
Ömer Beyoğlu Arşivi

Albümde Yer Alan Sanatçılar

Mehmet Özbek
Aysun Gültekin
Muzaffer Ertürk
Ahmet Tuzlu
Ahmet Rıza Abbo
Senem Akdemir
Hatice Kübra Bayraktar
Yunus Tütüncü
İmat Yalnız
Ali Merdan Leylanlı
İzzettin Nimet
Hacı Tahâ Bennâ

Tasavvuf Mûsikî Korosu:

Mustafa Hakan Alvan
Enes Durceylan
Batuhan Bozkurt
Muhammet Enes Üstün
Memduh Yasin Özyalvaç

Kayıt

AKM – Atatürk Kültür Merkezi (İstanbul)
Viya Record (İstanbul)
Stüdyo TINI (Ankara)
Voice Studio (Kerkük)

TÜM YAYIN HAKLARI © T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına aittir. Başkanlığın desteklediği bu yayında yer alan makale/metin ve görsel malzemeler ve metinlerde dile getirilen görüşlerin sorumluluğu ile telif konusunda doğacak maddi ve manevi tüm hukuki sorumluluk editörler ve metin yazarlarına aittir. Kitapta yer alan görüşler mutlak surette YTB'nin resmi politikasını yansıtmaz.

YTB Yayınları

Oğuzlar Mah. Mevlana Bulvarı No: 145 P.K: 06520 Balgat - Ankara
Tel: 0(312) 218-40-00 Faks:0(312) 218-40-49 | info@ytb.gov.tr kep adresi: ytb@hs01.kep.tr
Sertifika Numarası: 67797

İRAK TÜRK MÜZİĞİ

HAZIRLAYAN
ÖMER BEYOĞLU

İÇİNDEKİLER

07 TAKDİM
MEHMET NURİ ERSOY

08 SUNUŞ
ABDULLAH EREN

11 ÖN SÖZ
ÖMER BEYOĞLU

19 IRAK TÜRKLERİNİN MÜZİĞİ ÜZERİNE
MEHMET ÖZBEK

23 IRAK'TA TÜRK MÛSİKÎ GELENEĞİ
SUPHİ SAATÇI

45 ALBÜMDEKİ ESERLER
TÜRKÜ SÖZLERİ VE KÜNYE BİLGİLERİ

Kerkük Kalesi ve Leylan beldesi, Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i 'Irâkeyn, Matrakçı Nasuh, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY5964, vr. 73b.

TAKDİM

T.C. Kültür ve Turizm Bakanı

MEHMET NURİ ERSOY

Kültürün en önemli yapıtaşlarından biri müziktir. Türk müziği, köklü bir mazinin ve zengin bir geleneğin ürünüdür. Köklü mazisinin yanı sıra kıymetli bir edebiyat geleneğinden de beslenen Türk müziği millet şuurunun kazanılması ve aidiyet bağlarının korunmasında önemli bir role sahiptir.

Bugün Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında yaşayan soydaşlarımız, müzikleriyle kimliklerini ve aidiyet bağlarını korumaktadırlar. Bunların başında ise Irak Türkleri gelmektedir. Bin yılı aşan varlığıyla Türkler, Irak'ta şehir ve kültür hayatının kurucuları olmuşlardır. Selçuklu'dan Osmanlı'ya kadar bölgenin yöneticileri ve şehir hayatının öncüleri olarak Türkler, Irak'taki mûsikî geleneğinin de mimarlarıdır. Abdülkâdir Meragî gibi büyük bir mûsikî üstadı ve teorisyeninin bu topraklarda yetişmesi, Türklerin Irak'taki kültürel hâkimiyetinin de tescili anlamına gelmektedir.

Türk müziğinin ülkemiz dışındaki en iyi bilinen eserleri, Azerbaycan ile birlikte Irak türküleridir. Daha ziyade Kerkük türkülerini olarak bi-

linen bu eserler, Türkiye'de sevilerek dinlenmekte ve sanatçılarımız tarafından seslendirilmektedir. Türkmeneli bölgesinde farklı tarz ve usûllerde icra edilen Irak Türk müziğinin köklü ve zengin bir geleneği bulunmaktadır. Bu müzik geleneği aynı zamanda, Irak Türklerinin kimlik ve tarihsel varlığının korunmasında da hayati bir role sahip olmuştur.

Bu anlayışla, Türkmeneli bölgesinin müziğiyle ilgili bir çalışma yapılması her yönden faydalı olmuştur. Bölgesel çeşitliliği ve farklı türleri yansıtabilecek şekilde Irak Türk Müziği albümü kitabının hazırlanması memnuniyet vericidir. Türklerin müzik geleneğinin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını kendisine misyon edinen Bakanlığımız, bu albümle Irak Türklerinin kültürel mirasının korunması ve yaşatılmasını hedeflemektedir.

Hazırlanan bu eserin geniş kitlelerce beğeni ile takip edileceği düşüncesiyle kitabın hazırlanmasında emeği geçen herkesi kutluyorum...

SUNUŞ

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı

ABDULLAH EREN

Mûsiki, edebiyatla birlikte bir milleti var eden en önemli değerlerdendir. Müzik bir yere mahsus yaşama biçiminin neticesi olduğu kadar, millet varlığının da sesidir. Bugün Türkiye'nin diğer Türk topluluklarıyla kurduğu bağda da müziğin hayati bir rolü vardır. Değişen zamanın dengelerinden bağımsız olarak müziğimiz, Türkiye sınırları dışındaki topluluklarla birlik bağını muhafaza ve tahkim etmektedir. Bu yönüyle müzik, Türk hissiyatının, ortak ruhun sınırlarını da çizmektedir.

Irak Türkleri; ilimden edebiyata, mimariden müziğe kadar birçok alanda yaşadıkları topraklara kendi mührünü vurmuştur. Selçuklu'dan başlayarak asırlar boyunca hâkim oldukları bölgeleri mamûr hâle getiren Türkler aynı zamanda, Irak'ta köklü bir kültürel hayatın hazırlayıcıları olmuştur. Bu hayatın en önemli unsurlarından biri de müziktir. Irak'ta, kökleri çok derinlere uzanan bir Türk mûsikîsi geleneği vardır. Büyük mûsikî üstadı Abdülkâdir Meragî'nin güç ve ilham verdiği bu topraklarda müzik ve edebiyat yan yana akmış ve bugünlere kadar gelmiştir.

Irak Türklerinin müziği, bugün Türkmeneli olarak isimlendirilen bölgede hâlâ güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir. 1918 yılında Osmanlı askerinin Irak'tan çekilmesiyle yaklaşık bir asır boyunca siyasî ve kültürel baskı altında tutulan Türkler, şiir ve müzikleriyle kimliklerini korumayı başarmışlardır. Irak Türkleri; İngiliz mandası, Krallık ve Baas dönemlerinde yaşadıkları bütün baskılara rağmen müzikleriyle kimliklerini ve tarihsel bağlarını unutmamışlardır.

Bugün Türkiye, başka hiçbir millete nasip olmayacak kadar geniş, derin ve çeşitlilik gösteren bir halk müziği repertuvarına sahiptir. Bölge, şehir hatta ilçelere göre bile karakteristik farklılıklar gösteren türkülerimiz arasında Kerkük'ün müstesna bir yeri vardır. Bu yönüyle Kerkük bize öyle yakındır ki türkülerini dinlenildiğinde sanki Şanlı-urfa veya Elazığ civarında söylendiği düşüncesine kapılır insan.

Irak Türklerinin müziği denildiğinde akla ilk gelen yer Kerkük'tür. Bununla birlikte Türkmeneli'nin diğer yerleşim yerlerinde de Türklerin kendine mahsus tarz ve usûllerde müzikleri vardır. Musul'dan Erbile, Telafer'den Tuzhurmatu'ya kadar uzanan ge-

niş bölgede varlık gösteren Türk müziği, Irak'taki Türk varlığının da temsil ve tescili anlamına gelmektedir. Bu anlayışla, Irak Türklerinin müziğinin mekân, usûl ve tarz itibariyle çeşitliliğini ve zenginliğini göstermek üzere bir albüm hazırlanmasına karar verdik. Bu prensip ve hedefler doğrultusunda seçilen eserler, Irak ve Türkiye'deki sanatçılar tarafından seslendirildi. Seçilen türkülerin bazıları, ilk kez bu albümle Türk müzikseverlere ulaşacaktır. Bu yönleriyle, arşiv değeri yüksek ve kendi alanına katkı sağlayacak bir albümün ortaya çıktığı kanaatindeyiz.

Bu albüm, müzikal kalitesi ve okunuş referans değeri yüksek eserleri ihtiva etmesi yönüyle oldukça kıymetli bir çalışmadır. Albüme müzikal kıymetinin ötesinde anlam kazandıran ise tarihi belge niteliğini haiz ve ilk kez bu çalışmayla Türk müzikseverlere sunulacak olan Çanakkale türküsü kayıtlarıdır. 1938 ve 1961'te Kerkük'te, 1970'li yıllarda ise Erbil'de kayda alınan Çanakkale türküsü icraları; 1918 yılında anavatandan ayrı düşen Irak Türklerinin vatan ve kimlik şuurunun tecellisi olduğu kadar bir hasretin de terennümüdür. Türkiye'nin var olma mücadelesinin en büyük safhası olan Çanakkale Savaşı'nın acı hatıralarını aksettiren bir türkünün bugünkü hudutlarımızın ötesinde -belki de ilk olarak burada- söylenmesi, millî kimlik ve aidiyet bağlarımızın siyasî sınırlara sığmayacağını en güzel ifadesidir. Türkiye dışındaki Türklerin varlık, kimlik ve mirasına sahip çıkıp korumayı şiar edinen bir kurumun, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB), Başkanı olarak Kerkük ve Erbil'de kayda alınan Çanakkale türkülerini Türk kamuoyuna ulaştıracak olmayı şahsım adına bah-tiyarlık ve gurur addediyorum.

Bu albüm, büyük bir ekip çalışmasının mahsûlü olarak ortaya çıktı. Öncelikle, projenin yapım ve organizasyonunu üstlenen Ömer Beyoğlu ile çalışma arkadaşlarına teşekkür etmek isterim. Kıymetli hocalarımız Dr. Mehmet Özbek ve Prof. Dr. Suphi Satçı'ye kaleme aldıkları değerlendirme ve inceleme yazıları için şükranlarımı sunarım. Albümün hazırlanmasında emeği geçenlere, saz ve söz sanatçılarımıza canıgönülden teşekkür ederim. Bu albüm vesilesiyle, Türkçemizin ses ve söz bayrağını Türkmene-li'nde dalgalandıranları rahmet, minnet ve hürmetle yâd ediyorum.

Altunköprü beldesi, Beyân-ı Menzil-i Sefer-i ' Irâkeyn, Matrakçı Nasuh, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY5964, vr. 74b.

Kerkük'ün Şeyh Muhsin, İftihârlu ve Sülûkân beldeleri, Beyân-ı Menzil-i Sefer-i ' Irâkeyn, Matrakçı Nasuh, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY5964, vr. 73a.

ÖN SÖZ

Müzik Direktörü ve Prodüktör

ÖMER BEYOĞLU

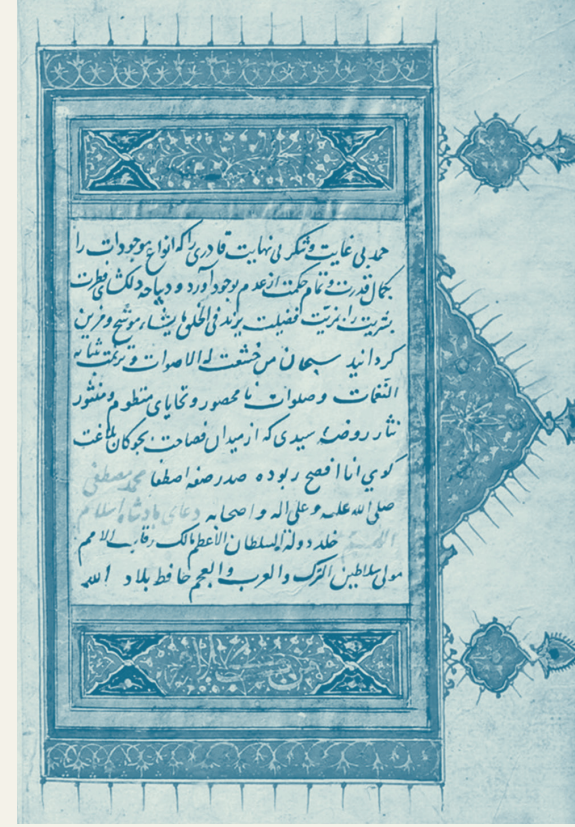
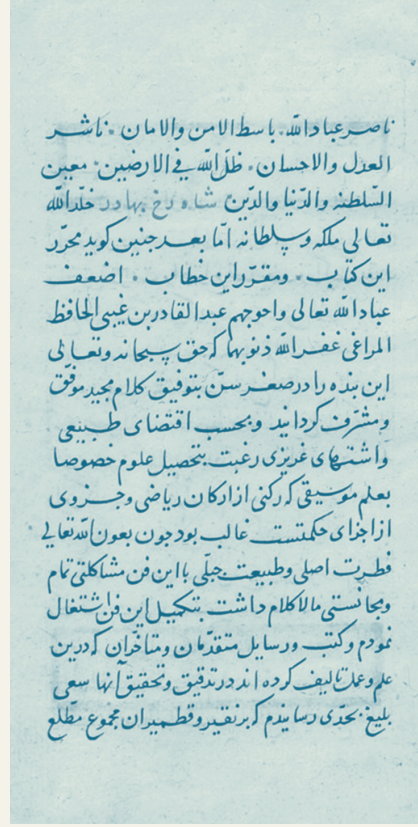
Türklerin en erken tarihlerde yerleştiği topraklardan biri Irak'tır. İlk kez Abbasi Halifesi Me'mun (ö. 833) zamanında askerî bir topluluk olarak Bağdat'a getirilen Türkler, yarım asır sonra siyaset sahnesinde söz almış ve Selçukluların bölgeye gelişine kadar varlıklarını korumuşlardır. Türkler, Selçuklular zamanında ise bölgenin aslî sâkinleri olarak kültür alanını inşa eden bir topluluk haline gelmişlerdir. İlimden sanata, mimariden edebiyata kadar hemen her sahada varlık gösteren Türkler, Moğol istilasıyla kısa bir durgunluk dönemi yaşamışsa da Celayirli, Timurlu, Karakoyunlu ve Akkoyunlu dönemlerinde de ilerleyişini sürdürmüşlerdir. Bölgede Türk kültür hayatı, Osmanlıların hâkimiyetinde ise kemâl devresine ulaşmıştır.

Irak'taki Türk müziğinin varlığı ve mahiyetini, dil ve edebiyata paralel olarak Akkoyunlu ve Karakoyunlu hâkimiyet sahası içinde düşünmek gerekir. Diyarbakır'dan Merag'a, Tebriz'den Bağdat'a, Karabağ'dan Kerkük'e geniş bir sahayı kapsayan bu bölge müzikal akrabalığın sınırlarını da belirlemektedir. Celayirliiler döneminde

Bağdat'ta yaşayan Abdülkâdir Meragî, Türklerin Irak bölgesindeki mûsikî geleneği için önemli bir kilometre taşıdır. Böyle bir mûsikîşinasın varlığı, Irak Türk müziğinin köklerinin derinliğine de işaret etmektedir.

Sanat, içine doğduğu dünyanın bir verimi ve rengidir. Dolayısıyla o dünyanın kimliğini taşır. Abdülkâdir Meragî gibi bir mûsikîşinasın, Fuzûlî gibi bir şairin ortaya çıkmasına imkân tanıyan, bölgedeki hâkim Türk kültürüdür. Bir yaşama biçimine, düşünme tarzına, ahlak alanına, sanat formuna işaret eden Türk; bölgedeki varlığı açısından da Türkiye tarihiyle kopmaz bağlara sahiptir. Mîsâk-ı Millî olarak tanımlanan sınırların içinde ve bugün güneydoğu hududumuzun yanı başında yaşayan Türkler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya kadar uzanan büyük kültür ve sanat dünyamızın bir parçasıdır. Irak Türklerini, tarihin belli bir dönemine göre tanımlayarak onları Türkiye'den ayrı düşünmek imkânsızdır.

Bugün Irak'ta yaşayan Türklere resmî olarak Türkmen, Türklerin konuştuğu dile Türkmençe, Türklerin icra ettiği müziğe de Türk-

Abdülkâdir Merâgî'nin Câmi'u'l-Elhân adlı eseri, Nuruosmaniye Kütüphanesi, 3645, vr.1b-2a.

men müziği denilmektedir. Oysa bu tanımlamanın, Irak'ta Türklerin çekilmesiyle başlayan ve Irak'taki Türk'ün Türkiye ile bağını koparmayı amaçlayan siyasi bir boyutu ve hikâyesi bulunmaktadır. Irak Türklerine yönelik yürütülen çalışmalar dizininde, Türkiye'nin bölgedeki Türkmenlerle ilişkisini yeniden tanzim edecek şekilde Türkmen ifadesi Türk ile değiştirilmiştir. Bu minvalde, Irak'taki müzikal varlığımız da Türkmen değil, Türk müziği olarak isimlendirilmiştir. “Türk” çerçevesi muhkem bir sahaya ve tevile ihtiyaç duymayan tanımlı bir anlam alanına sahiptir. Müziğimizi yalnızca “Türk müziği” olarak tesmiye edebilir ve bu adlandırmayı ya da tanımlamayı içine her alt başlıktaki türün dâhil olacağı bir çatı olarak ele alabiliriz. Bu sebeple, hazırladığımız albüme Irak Türk Müziği ismi verilmiştir.

Bugün Türkiye’de Irak Türklerinin müziği denildiğinde akla Kerkük ezgi ve havaları gelmektedir. Kerkük’te, bu intibai doğrulayacak kadar köklü ve zengin bir mûsiki geleneği vardır. Hatta Kerkük, ismi müzikle özdeşleşmiş nadir şehirlerimizdendir. Zenginliğine ve derinliğine rağmen Irak’ta Türk müziği sadece Kerkük’e inhisar

ettirilemez. Başta Musul, Telafer, Erbil, Tuzhurmatu olmak üzere Irak’ın birçok yerleşim merkezinde Türk müziği vardır ve hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Bugün “Türkmeneli” olarak isimlendirilen bölgenin müziği hem Türk müzik tarihinin kökenlerini hem de Türkiye ile müzikal akrabalığını göstermesi bakımından çok kıymetlidir. Bu albüm çalışması, Irak Türk müziğinin müzikal spektrumunu aksettirmek üzere hazırlanmıştır. Albümde Türkmeneli’nin farklı bölgelerindeki hava ve ezgiler bir araya getirilmiştir. Seçtiğimiz eserlerin birçoğu, Türkiye’de iyi bilinen ve sevilen türkülerdir. Bazıları ise ilk kez bu albüm vesilesiyle Türk müzikseverlerin takdirine sunulacaktır.

Irak Türk müziğinin klasikleri arasında yer alan Kerkük Divanı (Kerkük Urfası) haricindeki bütün eserler, bu albüm için okunmuştur. Kerkük Divanı’nı albümde; yarım asrı aşan müzik hayatını, derlemesinden icrasına kadar, Irak Türklerinin müziğine adanmış Mehmet Özbek’in sesiyle sunmak istedik. Özbek, büyük bir lütuf ve incelik göstererek bu isteğimizi memnuniyetle karşıladı.

- 1 Sitte Zübeyde
- 2 Şeyh Ma'rûf Kerhî
- 3 Behlûl-i Dâna
- 4 Abdülkâdir Geylânî Câmii
- 5 Seyyid Sultân Ali Câmii
- 6 Hâlidîyye Câmii
- 7 Gümrük
- 8 Mevlâna Câmii
- 9 Karakol

- 10 Vezîr Câmii
- 11 Mekteb-i İdâdiyye
- 12 Saray Câmii
- 13 Hükûmet Sarayı
- 14 Genç Osmân
- 15 Hastahane
- 16 Özbek Câmii
- 17 Gurebâ Hastahanesi
- 18 Bâb-ı İmâm A'zâm

- 19 Tramvay
- 20 İmâm-ı A'zâm Efendimiz
Hazretlerinin Câmii-i Şerifi
- 21 İmâm Musâ Efendimiz
Hazretlerinin Câmii-i Şerifi
- 22 Çarşı
- 23 Sûvârî Kışlası

Bağdat, 1308/1891

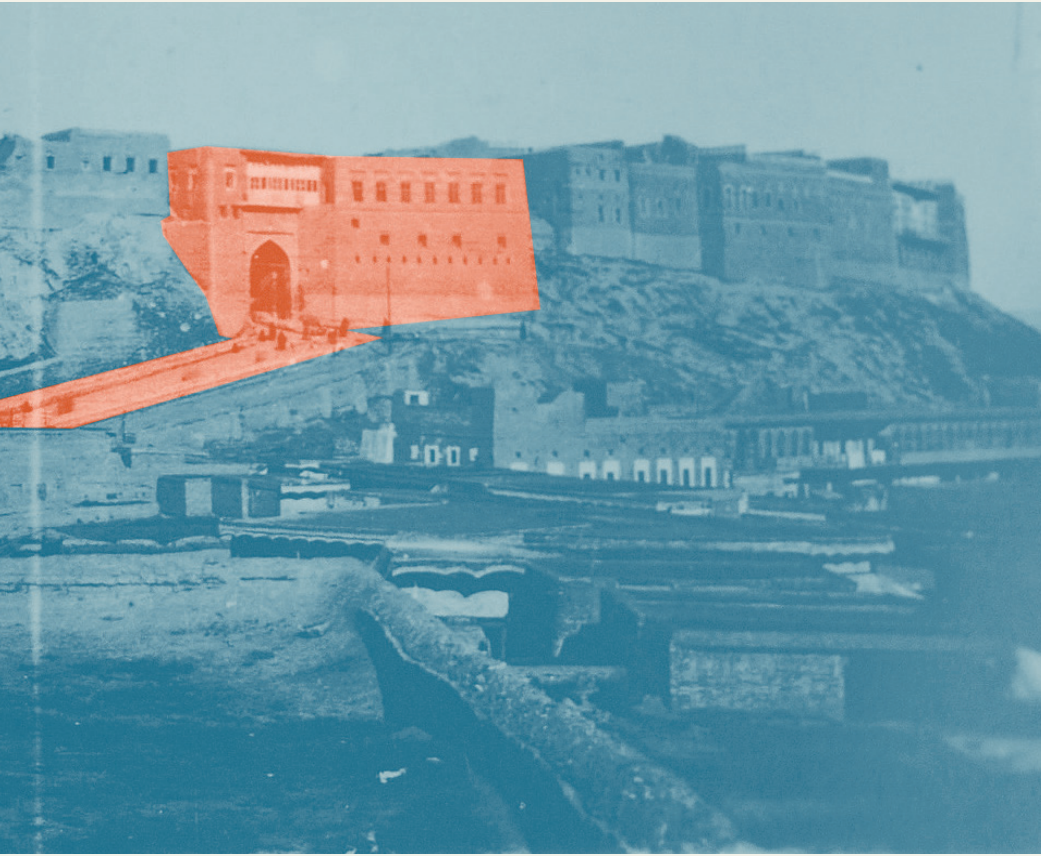

Böylece, bir hürmet nişânesi olmak ve ismini yâd etmek üzere, Mehmet Özbek'in "Munı Kimin Yanan Türküler" albümündeki Kerkük Divanı'na çalışmamızda yer verdik.

Bu albümde bir farklılık olmak üzere Irak Türk müziğinin "klasik" tarafına da yer verilmiştir. Güftesi Bağdatlı Fuzûlî'ye, bestesi Zekâî Dede'nin talebesi Musullu Hâfız Osman'a ait "Vaslın Bana Hayat Verir" bu eserlerden ilkidir. Aktüel Türkmeneli müziğinde pek bilinmeyen bu ilahi, tasavvuf mûsikisi korosu tarafından seslendirilmiştir. Türkmeneli ile İstanbul arasındaki kültürel ilişkiyi göstermesi bakımından büyük bir kıymeti haiz olan bu eser; müzik kültür ve zevkinin siyasî sınırların üstünde olduğunun nefis bir numunesidir. Yine sözleri Fuzûlî'ye ait olan "Mende Mecnûndan füzûn âşıklık isti'dâdı var" matlalı gazeli, Bağdat-Kerkük müziğinin "klasik" tarafını temsil eden bir eser olarak albümde yer almıştır. Muzaffer Ertürk'ün okuduğu gazel, Türk müziğinin Türkiye ile Irak arasındaki önemli kesişim noktalarından biridir. Bu vadedeki üçüncü eser ise güftesi Osman Nevres'e (ö. 1874) ait olan "Kâr Etmez Âhım" şarkısıdır. Sakız Adası'nda doğup İstanbul'da büyüyen, Bağdat ve Kerkük'te uzun yıllar memuriyette bulunan

Osman Nevres'in "Kâr Etmez Âhım" şiiri, aruz vezniyle yazılmış bir murabba/şarkıdır. "Klasik" tarzda ve makamlarda bestelenmek üzere yazılmış olan şiir, bazı söz değişiklikleri ve nağme farklılıklarıyla merhum Abdülvahit Küzecioğlu tarafından derlenip repertuvara kazandırılmış ve yine onun icrasıyla hafızalara kazınmıştır. Türkiye'de çok sevilen ve birçok sanatçı tarafından seslendirilen bu eseri; şairin divanında mukayyet sözleri ve aslî makamıyla Aysun Gültekin ilk kez bu albüm için okudu. "Mende Mecnûndan Füzûn Âşıklık İsti'dâdı Var" gazeli ve Kâr Etmez Âhım şarkısı/türküsü, Türk müziğini "halk" ve "klasik" olarak tanımlamanın/ayrıştırmamanın suniliğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Albüm için Irak Türk müziğinin kalbi olan Kerkük'ten altı eser seçilmiştir. Yukarıda zikrettiğimiz Kerkük Divanı ve Kâr Etmez Âhım adlı eserler bunlardan ikisidir. Türkiye'de çok sevilen ve Kerkük denilince akla gelen ilk türkülerden olan Altın Hızma, Aysun Gültekin tarafından seslendirildi. Eser, epik öğelerin yoğun olduğu müzikal altyapı ve referans değeri yüksek bir yorumla sunulmuştur. Aysun Gültekin'in okuduğu bir diğer türkü ise Mum Kimin Yanan Kerkük'tür. Mehmet Özbek tarafından bestelenen

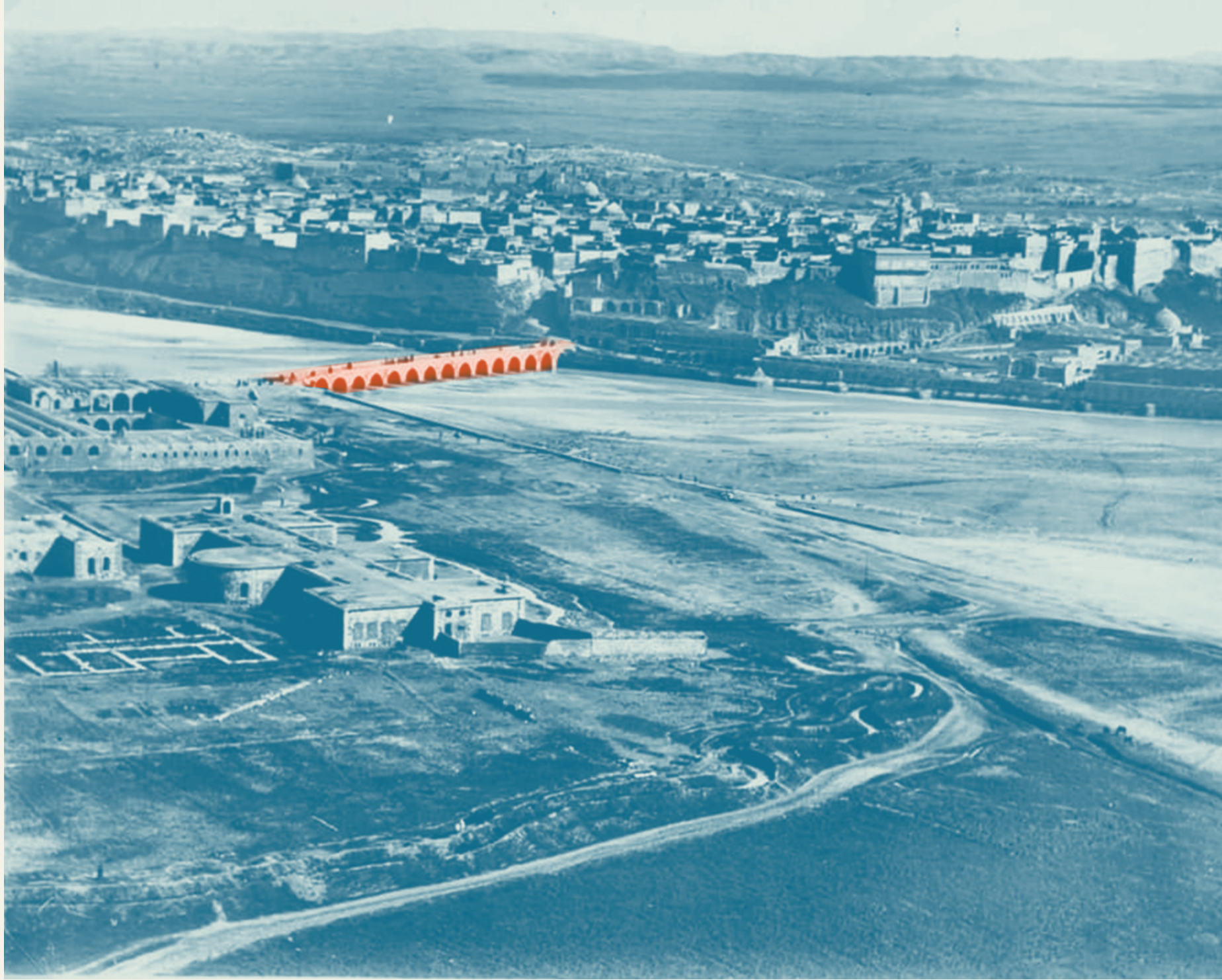
Şehir
çarşısından
Erbil Kalesi'nin
görünüşü (1900)

bu türküde, Türklerin Kerkük Kalesi'nden çıkarılmasının hikâyesi anlatılmaktadır. Kerkük müziğinin klasikleri arasında yer alan bir diğer eser ise Evlerinin Önü Yonca türküsüdür. Klasik müzik enstrümanlarının yoğun olarak kullanıldığı eseri ise Hatice Kübra Bayraktar okudu. Bu yöreden seçilen son eser Ahmet Tuzlu'nun seslendirdiği Yolcu hoyratıdır. Kerkük müziğinin karakteristik bir havası olan hoyrat, Irak Türk mûsikîsinin bölgeye mahsus bir türüdür. Bu eserin icrasında da otantik yorum ile modern müzikal alt yapı düzenlemesi bir araya getirilmiştir.

Musul'a bağlı bir ilçe olan Telafer, Irak'ta Türk nüfusunun en yoğun olduğu yerleşim yeridir. Coğrafya ve kültürel doku olarak Orta Anadolu'yu andıran Telafer, müzik tarzı itibariyle de Türkmeneli'nin diğer bölgelerinden ayrılmaktadır. Kerkük'ün gölgesinde kalan Telafer müziği, kendisine mahsus tarzıyla Anadolu ile büyük benzerlik göstermektedir. Daha ziyade Şanlıurfa ağzına yakın bir Türkçenin konuşulduğu bölgede, âşıklık geleneği varlığını sürdürmektedir. Bu albümde Telafer'den üç eser seçilmiştir ve hepsi Âşık Ahmet Rıza Abbo tarafından seslendirilmiştir.

Bu albümdeki Telafer türkülerinden ilki, Şirin Telafer isimli parçadır. Telafer'in güzelliklerinin konu alındığı bu eser, 2014-2017 yılları arasında DEAŞ'ın terör ve yıkımına maruz kalan şehir için bugünlerde biraz ağıt havası taşımaktadır. Şems ü Kamer Nergisi adlı ikinci türkü, Telafer'deki bir aşk anlatısına dayanmaktadır. Âşık Ahmet Rıza, bağlamasıyla çaldığı türküyü otantik bir tavır ile okumuştur. Telafer bölgesinden alınan son eser ise Çöllü makamı olarak bilinen bir uzun havadır. Orta Anadolu'daki bozlaklarla benzerlik gösteren Çöllü, Türkiye'de neredeyse hiç bilinmemektedir. Boz(kır)a nispetle bozlak denilmesi gibi, bu makam da çöle nispetle çöllü olarak isimlendirilmiştir. Sözleri Âşık Kerem'e ait bir koşmadan alınan Leyl ü Nehâr Duman Gitmez Başımdan, Türkmenelinin bilinen hava ve ezgilerinden oldukça farklıdır. Bununla birlikte bozlak, barak, gurbet havası tarzına yakınlığı itibariyle âşinası olduğumuz bir müziktir. Irak Türk müziğinin karakteristik bir türü olan Çöllü makamı, ilk kez bu albümle Türkiye'deki müzikseverlerle buluşacaktır.

Gül Açar Bülbül Öter Musul Bağında türküsü, Musul-Telafer bölgesine aittir. Senem Akdemir'in mahalli ağızla okuduğu eser, her

Kerkük şehrinin havadan görünüşü: Kışla, Taşköprü ve Kale (13.12.1919)

iki bölgenin müzikal karakter ve zevkini yansıtmaktadır. Musul bölgesini temsil etmek üzere seçilen diğer eser ise yukarıda zikrettiğimiz Vaslın Bana Hayat Verir ilahisidir. Sözleri Fuzûlî'ye ait olan bu eserin bestekârı Hâfız Osman, Musullu'dur. Böylece albümümüzde, Musul'dan iki farklı karakterdeki esere yer verilmiş oldu.

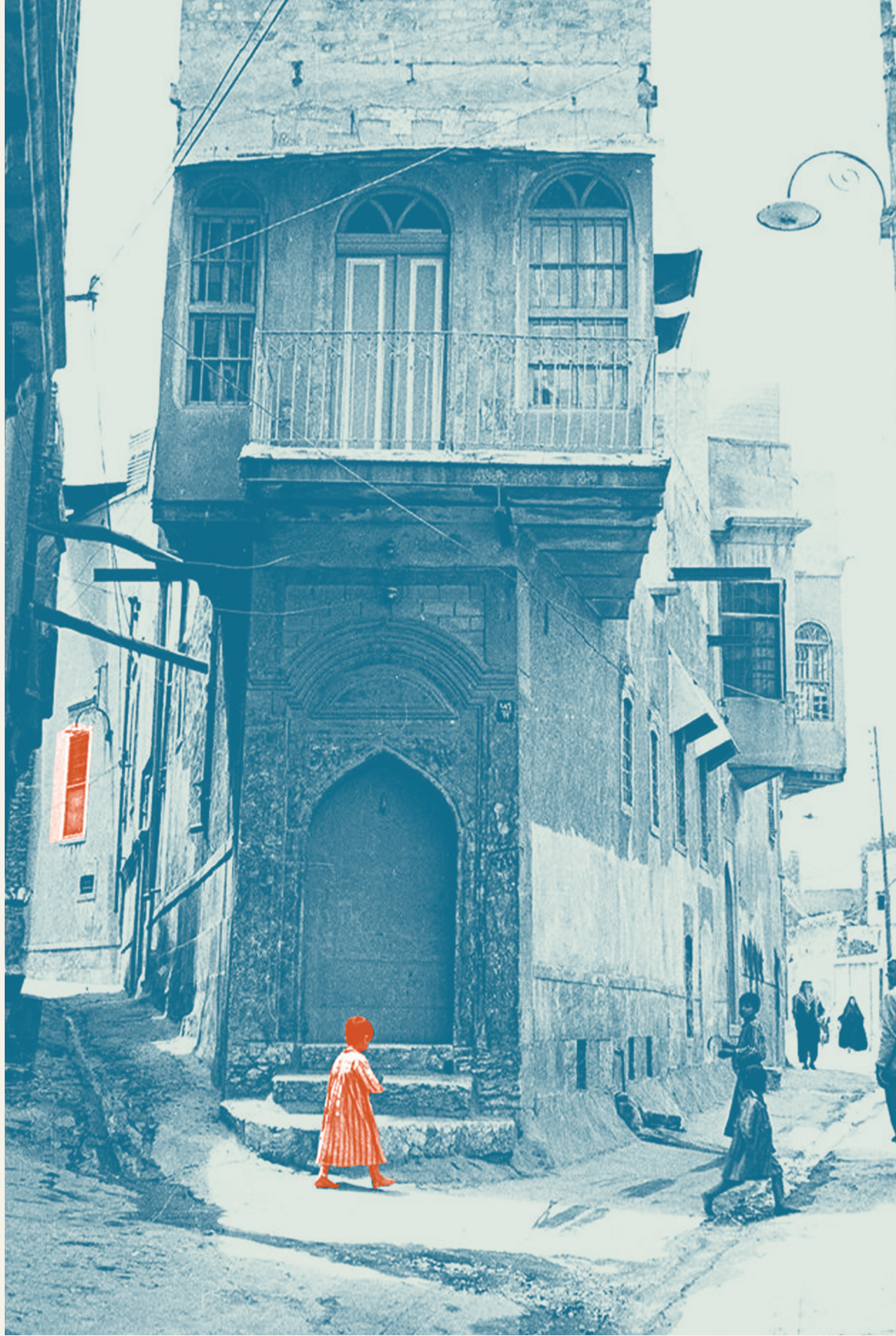
Albümde Erbil bölgesinden, hareketli iki türküye yer verilmiştir. TRT repertuvarında da bulunan Menim İpek Yağlıgım Var türküsünü, Yunus Tütüncü okudu. Diğer eser ise 1990'lı yılların popüler türkülerinden olan Beyaz Gül Kırmızı Gül'dür. İmat Yalnız'ın seslendirdiği bu eser, Türkiye'de çok sevilen bir Erbil türküsüdür. Kerkük'te kayıtları alınan bu iki eser, mahallî ağız ve müzikal alt-yapı ile sunulmuştur. Genç nesil icracılar tarafından okunan bu iki türküyle, bölgedeki Türk müziğinin aktüel durumunun gösterilmesi de amaçlanmıştır.

Albüm çalışmalarımız sırasında, önemli bir keşif bizi oldukça heyecanlandırdı. Kerkük ve Erbil şehirlerinde okunan Çanakkale türküsünün kayıtlarına, Prof. Dr. Suphi Saatçi vesilesiyle ulaştık. Bilindiği üzere Çanakkale Türküsü ilk kez 1952 yılında, Muzaffer Sarısözen tarafından derlenerek Türk müziği repertuvarına kazandırılmıştır. Sarısözen'in İhsan Ozanoğlu'dan derlediği bu türkünün, Anadolu ve Rumeli'de farklı varyantları da bulunmaktadır. Menşei ve ortaya çıkışına dair farklı hikâye ve teorilerin olduğu bu türkünün en erken kaydının 1938 yılında Kerkük'te alınması hem müzik tarihi hem de Irak Türklerinin kimlik ve aidiyeti açısından çok büyük anlamlar taşımaktadır.

Ali Merdân Leylanlı'nın 1938 yılında Kerkük'te taş plağa okuduğu eser, sözleri farklı olmakla birlikte melodisi itibariyle Çanakkale türküsüdür. Bu kayıta Çanakkale yerine Hasankale ifadesi geçmektedir. Türkiye'de derlenişinden tam 14 yıl evvel, ülke sınırları dışındaki bir bölgede bu türkünün kayda alınması başlı başına bir hadisedir ve ilk kez bu albümle Türk kamuoyuna/müzikseverlere ulaşacaktır. Çanakkale türküsünün ikinci kaydı yine Kerkük'te alınmış olup 1961 yılına aittir. Türküyü Kerkük'ün usta icracılarından İzzettin Nimet okumuş, Sıma Berber ise eşlik etmiştir. Plağa okunan türkü, uzunca bir ortam kaydıdır. Zamanla tahrip olan bu kayıt, restore edilerek albümde kullanılmıştır. Çanakkale türküsünün albümdeki son kaydı ise Erbil'de olup 1970'li yıllara aittir. Hacı Tahâ Bennâ'nın okuduğu türkü, bir band kaydıdır.

Ali Merdân Leylanlı, İzzettin Nimet ve Hacı Tahâ Bennâ'nın okudukları Çanakkale türkülerinden kesitleri birleştirerek tek bir eser hâlinde albüme aldık. Müzikal değerinin ötesinde tarihî belge niteliğini hâiz olan bu üç kayıt, Irak Türklerinin kimlik ve aidiyetinin en sanatkârâne temsilidir. Birinci Dünya Savaşı'nın en kanlı cephesindeki Türk askerinin hissiyatına tercüman olan Çanakkale türküsünün ilk kaydının Kerkük'te olması hatta türkünün bu bölgede yakılmış olması gerçeği veya ihtimali, ifadesinde kelimelerin âciz kalacağı bir hâldir. Bu türküler vesilesiyle misâkına bağlı, ah-dine sâdık kalan şehitlerimizi rahmet; onların izinden giden ahfâd ve evlâdını hürmetle yâd ediyoruz.

Bu albümün; müzikal çeşitlilik ve yorumun yanı sıra, tanımlama noktasındaki yenilikçi yaklaşımıyla da Irak Türk müziği literatürüne katkı sağlayacağı inancındayım. Irak Türk Müziği albüm projesinin, yürüttüğü çalışmalar itibariyle ülkemizin en stratejik kurumları arasında yer alan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) destek ve katkılarıyla hayata geçirildiğini belirtelim. Türkiye dışındaki Türk varlık ve mirasını koruma misyonuyla hareket eden ve Türk kültürünün kazanımlarını çeşitlendirme noktasında başarılı çalışmalar yürüten YTB Başkanı Abdullah Eren'e ilgi ve destekleri için teşekkür ederim. Hayatını; mimariden müziğe, edebiyattan folklora kadar Irak Türklerinin kültürel mirasına adanmış Prof. Dr. Suphi Saatçi'ye, bu albüm için kaleme aldığı "Irak'ta Türk Mûsikî Geleneği" başlıklı kıymetli yazısı ve diğer katkıları için şükranlarımı sunuyorum. İsmi Kerkük türküleriyle özdeşleşen Dr. Mehmet Özbeke, zarif ve üstadâne yazısı için ne kadar teşekkür etsem azdır. Son olarak, albümün editörlüğünü ve danışmanlığını üstlenen Doç. Dr. İsa Akpınar ile albümdeki eserleri icra eden saz ve söz sanatçılarımıza canıgönül-den teşekkür ederim.

Musul'un tarihî sokakları (1968)

IRAK TÜRKLERİNİN MÜZİĞİ ÜZERİNE

Sanatçı-Müzikolog

DR. MEHMET ÖZBEK

Türklerin Irak coğrafyasında tarihleri kadar köklü bir müzik geleneği vardır. Eskiden beri yüksek bir mûsikî hayatı teşekkül etmiş bulunan Tebriz, Meraga, Karabağ, Şuşa gibi şehirleri içine alan Azerbaycan ile Irak Türkleri arasında, aynı soydan gelmeleri itibarıyla dil, edebiyat ve mûsikî bakımından büyük benzerlikler hatta ortaklıklar vardır. Bu, Irak Türklerinin de bu alanda ileri bir müzik kültürünün mirasçısı olduğunun açık bir göstergesidir. Bir kısım havaların az çok değişikliklerle her iki bölgede de görülmesi bu ilişkiyi belirgin bir şekilde göstermektedir. Kerkük'te segâh makamının bir şubesi gibi okunan havaya “Karabağı” denilmesi, Azerbaycan'da rast makamının bir şubesine ise “Kerküki” adının verilmesi, bu bağ ve ilişkinin oldukça dikkat çekici örneklerindendir.

Irak Türkleri arasında, Anadolu'daki uzun hava ve kırık hava tabirleri kullanılmaz. Bunların yerine makam, divan, hoyrat, gazel veya Âşık Kerem'e ait deyiş gibi usûl ve tarzlar vardır. Kerkük'te her türden kırık havaya -anonim olsun veya olmasın- “beste”, bunları yakana da “beste diyen” denmektedir. Askerlik ve yiğitlik konularını işleyen havalara “şarkı”; ilâhî türünden dinî içerikli havalara “tenzile”, ağıt dediğimiz türe “sazlamağ”, ağıtçıya “sazlayan”, ninni türünden havalara ise “leyle” denmektedir. “Nakarat” dediğimiz, bir bestede tekrar edilen bölüme “dönderme” diyorlar ki bu pek yerinde ve doğru bir tanımdır.

Kerkük Türkleri arasında büyük önem taşıyan halk havalalarının başında “hoyrat” denilen kesik maniler gelir. Eskiden sokaklarda,

Abdülvahit Küzecioğlu

Abdurrahman Kızılay

Mehmet Gülboy

yaz geceleri damlarda, bahar vakti kırlarda, kışın kahvelerde bir tür atışma şeklinde yapılan karşılıklı hoyrat söyleme köklü bir gelenektir Kerkük'te. Ayrıca Irak Türkleri arasında eskiden beri, makam ve hoyrat denilen öğrenilmesi ve söylenmesi zor uzun hava türündeki ezgileri seslendirenlere itibar edilip büyük saygı gösterilmektedir.

Usta hoyrat çağrıcıları, beste söylemekte de hoyratlardan kalma o özgür yorumlarını konuşturarak daima insanı büyüleyen bir icra ortaya koyarlar. Rahmetli Reşit Küle Rıza, Mustafa Kalay, Mehmet Gülboy, İzzettin Nimet Bazvana, Abdülvahit Küzecioğlu, Fahrettin Ergeç, Abdurrahman Kızılay ve daha niceleri bestede de maharetlerini göstererek hoyrat meclisinde büyük itibar kazanmışlardır.

Türkler arasında en çok beğenilen hoyrat usulleri yolçı, muhalif, neşiri, muçula ve iydeledir. Kolay belenmesi ve okunması bakımından en yaygın hoyrat ise mazandır. Hoyratlar, içinde edebî sanatların en güzel örneklerini taşıyan sanat eserleridir. Bilhassa “ci-

nas” söz sanatı, hoyratın temelini oluşturur. Hemen hemen bütün hoyratlarda, “sehl-i mümteni” tarzında söyleyişler görülmektedir. Mesela;

Dağlar yeşil boyandı
Kim yattı kim uyandı
Kalbime ateş düştü
İçinde yâr da yandı

dizelerinde hem “istiare” hem de “hüsn-i talil” sanatının en güzel örneklerini görürüz. Devamındaki,

Su serptim ateş sönsün
Serptiğim su da yandı

dizelerinde ise “mübalağa” sanatının olağan üstü bir örneğiyle karşılaşırız.

Reşit Küle Rıza ve Mustafa Kalay

Sıma (İsmail) Berber

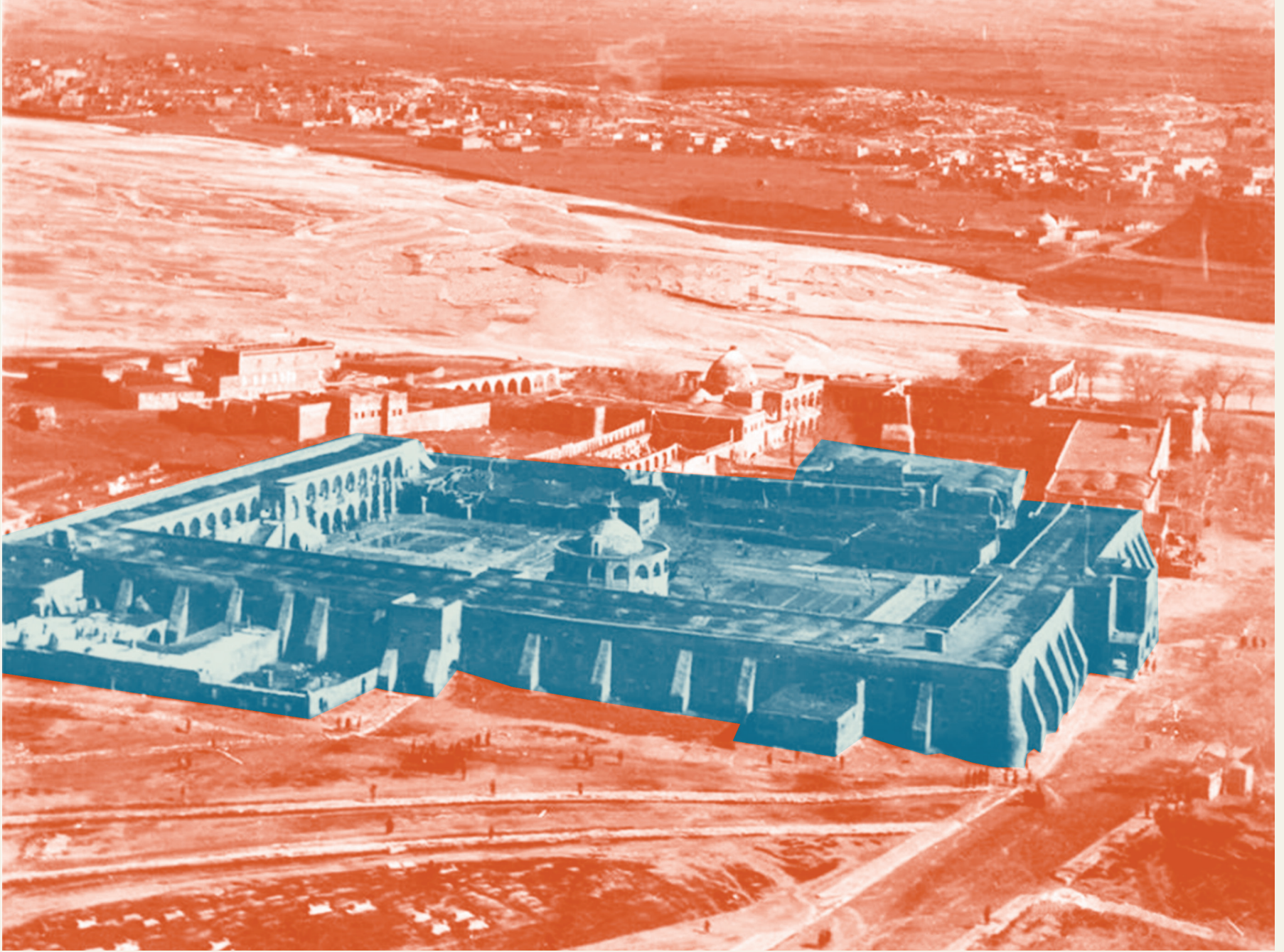
Irak Türk mûsikîsi, eskiden saz ve santur; ney, bülül (kaval), zurna, zurnapa (çifte kamış, zambır); dümbelek, tef, zilli tef, zincirli tef, meyter (davul), dumbulbas, kaşık, çarpara, gibi halk çalgılarıyla icra edilirdi. Bugün ise keman, ut, kanun ve yerine göre ney, tef, darbuka gibi çalgılardan oluşan çalgı takımlarıyla icra edilmektedir. Diğer yandan radyo ve televizyon programlarında, konser ortamında bunlara viyolonsel de katıldığı görülmektedir.

Mûsikî, soydaşlarımız arasında ortak zevkin oluşmasında, var olan bağların pekiştirilmesinde üzerinde durulması gereken unsurların en önemlisidir. Türklerin her türlü zulüm ve cefaya karşı, büyük bir metanet göstererek ayakta kalabilmelerini sağlayan en büyük dayanaklarından biri hoyratlardır.

Elinizdeki bu albümde, Irak Türk müziğinin bölgesel çeşitlilik ve müzikal renkliliğinin yansıtılmasına özen gösterilmiştir. Ağırlığını Kerkük türküleri oluşturmakla birlikte Erbil, Musul, Telafer

gibi bölgelerin havalarına da yer verilmiştir. Bağdatlı Fuzûlî'nin “Mende Mecnundan Füzûn Âşıklık İsti' dâdı Var” gazeli, makam havalarının güzel bir örneğidir. Ayrıca, tasavvuf mûsikîsi korosunun ilahiye yakın bir biçimde okuyacağı Fuzûlî'nin “Vas- lın Bana Hayat Verir” gazeli, şiiri Osman Nevres Bey'in divanından alınarak doğru biçimde okunan “Kâr Etmez Âhım” türküsü de Türkiye ile Irak Türkleri arasındaki kültürel bağın derinliklerini ortaya koymaktadır.

Albümün hazırlanmasında maddi ve manevi katkıları bulunan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına teşekkürlerimi sunarım. YTB Başkanı Abdullah Eren'e özel ilgileri nedeniyle şükranlarımı arz ederim. Ayrıca müzik direktörü ve prodüktör Ömer Beyoğlu ile danışman Prof. Dr. Suphi Saatçı'yi böyle önemli bir projeyi başarıyla hayata geçirmelerinden dolayı kutlarım.

1868 yılında Bağdat Valisi Mehmed Nâmık Paşa tarafından yaptırılan Kerkük Kışlası (1918)

IRAK'TA TÜRK MÛSİKÎ GELENEĞİ

PROF. DR. SUPHÎ SAATÇI

Toplumların hayatında mûsikî olarak tanımlanan nağme ve ezgilerin hiçbir dönemde eksik olmadığı söylenebilir. Irak'ta da ilk çağlardan itibaren mûsikî hayatının izlerine rastlamak mümkündür. Sümer ve Babil gibi uygarlık tarihinde varlık gösteren topluluklardan da anlaşıldığı üzere Irak coğrafyasında ilk çağlardan beri insanların hayatında mûsikî geleneğinin yer aldığı bilinmektedir.

İslam tarihinin bilhassa Abbâsî döneminde Irak, yeni uygarlıkların beşiği olmuştur. Özellikle Bağdat'ın, Abbâsî uygarlığının kültür başkenti olmasının yanı sıra İslam dünyasını da aydınlatan bir merkez olduğu tarihî kaynaklarca sabittir. Bağdat'ta sadece devlet sarayı çevresinde değil, halk arasında da mûsikînin ilgi topladığı, böylece bugünkü Irak makamlarının daha o tarihlerde temelini atıldığı anlaşılmaktadır. Müzik tarihinde geniş bir yere sahip olan

makâmâtü'l-İrâkıyye (Irak makamları) başlığı ile tanınan mûsikî kültürü, bugün hiçbir Arap ülkesinde olmayıp sadece Irak'a özgüdür. Bu kültürün oluşmasında en büyük katkıyı sağlayan ise Türk mûsikî kültür ve hayatıdır. Günümüzde Irak makamlarının hem Arap hem de Türk dünyasının müzik zevkini okşayan özelliklere sahip olması da bunun en önemli belirtisidir.

IRAK'TA İLK BÜYÜK MÜZİK ÜSTADİ

Irak'ın eserleri ve besteleri bilinen ilk büyük mûsikîşinası, Türk kökenli besteci ve müzik bilgini Abdülkâdir Meragî'dir (ö. 1435). Genç yaşta Meraga'dan ayrılarak Tebriz'e giden Abdülkâdir Meragî, burada mûsikî bilgisi ve kabiliyeti ile kısa sürede kendini göstermiş

Karakoyunlu şehzâdesi Pir Budak'ın mûsikî meclisi (XV. asrın ortaları)

ve Celâyir Hükümdarı Sultan Şeyh Üveys'in (1356-1374) sarayına kabul edilmiştir. Aynı yıl Şeyh Ali'nin saltanat mücadelesinde yenilmesinden sonra Celâyir hükümdarı olan Sultan Ahmed Bahâdır'ın (1382-1410) himayesine girmiştir. Kendi ifadesine göre; meclis ve sohbetlerinde bulunduğu yirmi yıl süresince bu hükümdardan çok büyük yakınlık görmüş ve yanında parlak bir mûsikî hayatı geçirmiştir. 1386'da Timur'un Azerbaycan'ı zapt etmesi üzerine Ahmed Bahâdır ile Bağdat'a gitmiştir. Bağdat'ta yaşadığı bu dönemlerde, otuz zamanlı "devr-i şâhî" adlı usûlü vücûda getirmiş ve mûsikî dünyasında önemli etkiler bırakmıştır.

Meragî, İslam dünyasının müzik alanındaki büyük isimlerinden biridir. Yüzlerce müzik eseri besteleyen Meragî; Sultan Ahmet Celâyir, Timur ve Şahrûh'un saraylarında yaşamıştır. Meragî'nin müzik eserleri (besteleri) 17. yüzyıla kadar meşkle varlığını korumuş, bu yüzyıldan itibaren de yazılı kültürle günümüze ulaşmıştır. Halen

TRT repertuarında kayıtlı Abdülkâdir Meragî'ye ait 25 eser bulunmaktadır. En fazla tanınan eseri "Âmed nesîm-i subh-dem" sözleriyle başlayan rast makamındaki nakış bestesidir. Meragî, müzik teorisiyle ilgili birçok kitabın da sahibidir.

IRAK TÜRKLERİ VE MÜZİK

Irak'ta yerleşen Oğuz boylarının arasındaki en kalabalık topluluğu Bayat boyu oluşturmaktadır. Bayat kelimesi, kadim Türkçede "varlıklı, devletli" anlamlarına gelmektedir. Bu anlamda Bayat boyu, Oğuz Türklerinin 24 boyundan en varlıklıları arasında olup Türkiye'de de bu boy ve makamdan adını alan ilçelerimiz vardır. Türk edebiyatının büyük şairi Fuzûlî'nin de Bayat boyuna mensup olduğu kaydedilmektedir.

Bayat boyunun mûsikî alanında Irak'ta bıraktığı izleri günümüze kadar takip etmek mümkündür. Bu boyun adıyla Türk mûsikîsinin repertuvarına giren “bayatî” makamı üzerinde durmak yararlı olacaktır. Doğu Türkistan'da “bayat” makamının tanyeri ağarırken icra edildiği kaydedilmektedir. Kur'an-ı Kerim kıraatinde de devletli bir makam olması yönüyle bayatî makamı tercih edilmiştir. Bu makam hâlen geçerli olup Kur'an eğitimlerinde talim edilmektedir.

Bayatî (bayâtî veya beyâtî; Uygurca bayat makamı), klasik Türk müziğinde uşşak dörtlüsüne buselik beşlisinin ilavesiyle vücuda getirilmiş eski bir makamdır. Günümüzde Türk mûsikîsi makamlarından biri olan bayatî (beyâtî) makamının 4. Murad'ın Bağdat Seferi'nden (1638-1639) dönüşünde beraberinde getirdiği Irak Bayat Türklerinden 12 mûsikîşinas vasıtasıyla İstanbul'da yayıldığı bilinmektedir. Irak'ta en yaygın olan makamlardan biri olan bayatî, bütün Doğu mûsikîsini etkileyen makamlardan kabul edilmektedir.

1638 yılında Bağdat'ı yeniden fetheden Sultan IV. Murad
(Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, A.3109, vr. 16b)

Bağdat Güzel Sanatlar
Akademisi Şark Mûsikîsi
Bölümü Başkanı ve profesörü
Mesud Cemil Bey (1955)

Kerkük bölgesinde çok sevilen Bayat makamı, bölgede okunan uzun hava ve türkülerin en yaygın ezgi kalıbını oluşturmaktadır. Bu makamın ünlü icracısı/okuyucusu Rahmetullah Şaltağ (1801-1876) da Bayat boyuna mensuptu.

BAĞDAT'TA KONSERVATUVARIN KURULMASI

Eski adı Ma'hadü'l-Fünûn el-Cemîle olan, günümüzde ise Akademiyyetü'l-Fünûn el-Cemîle (Güzel Sanatlar Akademisi) adıyla varlığını sürdüren Bağdat'taki sanat mektebini kuran ve geliştirenler Türkiye'den giden müzik hocaları olmuştur. Irak'taki sanat ve müzik eğitiminin gelişmesi ve ülkede birçok sanatçının yetişmesi de Türkiye'den gelen hocalar sayesinde gerçekleşmiştir.

1928 yılında Irak'a davet edilen ve ilk kez Bağdat'ta Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün kuruluşunu sağlayan Fethi Safvet Kırdar'dır (ö. 1966). İstanbul'da ikamet eden Kırdar, Irak Eğitim Bakanlığı'nın daveti üzerine ailesini de yanına alarak Bağdat'a yerleşmiştir. Aslen Kerküklü olan Fethi Safvet, ressam ve heykeltıraş olarak tanınmış bir sanatçı idi. Iraklı yetenekli öğrencileri seçerek devlet bursuyla Roma ve Paris'e göndermiş; Cevat Selim (ö. 1961) ve Faik Hasan (ö. 1992) gibi dünyaca tanınmış sanatçıların yetişmesine imkân sağlamıştır.

Bağdat Konservatuarı, 1934 yılında Şerif Muhittin Targan (ö. 1967) tarafından kurulmuştur. Irak hükümetinin davetiyle 1934 yılında Bağdat'a gelen Targan, kuruculuğunu yaptığı konservatuarda akademik müzik eğitiminin verilmesine öncülük etmiştir. Doğu ve Batı mûsikîsi bölümlerinin yer aldığı Bağdat Konservatuarının uzun süre yönetimini üstlenmiştir. Ayrıca ud ve viyolonsel dersleri vermiştir. Daha sonra Bağdat Güzel Sanatlar Akademisi haline getirilen bu kuruluşun tiyatro ve heykel bölümlerini açmıştır. 1948 yılına kadar Bağdat'ta kalan Targan, bu süre içinde Arap âleminin en ünlü udileri olan Cemil ve Münir Beşir kardeşlerle Selman Şükür adlı sanatçıları yetiştirmiştir.

Muhiddin Targan'dan sonra, İstanbul Radyosu'nun Müdürü Mesut Cemil Tel (ö. 1963), Cevdet Çağla'yı da beraberinde götürerek, 1955 yılında Bağdat Güzel Sanatlar Akademisi'nde mûsikî bölümü başkanlığını üstlendi ve Türk mûsikîsi dersleri verdi. Bu kurumda görev yapan son Türk mûsikîşinası ise Cinuçen Tanrıkorur'dur (ö.2000). 1971'de Bakanlar Kurulu kararıyla Irak Millî Ses Eğitimi Akademisi teknik müdürlüğü için Bağdat'a gitti ve orada bir buçuk yıl görev yaptı.

TÜRKMENELİ DİL, KÜLTÜR VE MÜZİĞİNE TOPLU BAKIŞ

Türkiye'nin güney komşusu Irak'ın kuzeyinde Irak Türkleriyle meskûn olan bölge, genellikle Türkmeneli adıyla bilinmektedir. Irak'ta sayıları iki buçuk milyonu aşan Türkmen toplumu, sırasıyla Musul, Telafer, Erbil, Altunköprü, Kerkük, Tavuk, Tuzhurmatu, Kifri ve Karatepe gibi şehir ve ilçelerle bunlara bağlı bucak ve köylerde yaşarlar. Bin yılı aşkın bir zamandan beri bu bölgede yaşayan Irak Türklerinden Türkiye kamuoyunda çoğu zaman Kerkük Türkleri diye söz edilmektedir.

Türkmeneli yöresi, Türk halk kültürünün en zengin bölgelerinden

Kurucusu olduğu
Bağdat Güzel Sanatlar Akademisi'nde
şerif Muhiddin Targan ve talebeleri

biridir. Türkmeneli'nin Telafer, Erbil, Kerkük ve Tuzhurmatu gibi kentlerinde konuşulan Türkçe, bugün Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Azerbaycan yani Oğuzların konuştuğu Eski Anadolu Türkçesine dâhil edilmektedir. Denilebilir ki dış Türklerin, Türkoloji alanında araştırma ve yayın hareketi bakımından Bak 'den sonra, ilgi alanı olan en önemli araştırma merkezi Türkmeneli yöresidir. Dolayısıyla Kerk k  ve diğer Türkmen bölgelerini Anadolu insanından ayırmak mümkün değildir. Zaman zaman radyo ve televizyon kanallarından dinlenen Kerkük türküleri ve hoyrat havalarının Anadolu halkı tarafından çok sevilmif ve tutulmuş olması, bunun en güzel belirtisidir.

TÜRKMENELİ'DE MÛSİKÎNİN YAKIN TARİHİ

Ülkede yaygın olan ve Irak makamları adıyla bilinen 70 dolayındaki ezgi kalıbının asıl vatanının Kerkük olduğu kabul edilmektedir. Bu hususu dile getiren rahmetli İsmail el-Fehham (doç. 1912) ve büyük makam okuyucusu Ahmed el-Musullu (doç. 1877) Kerkük'te Nakışlı Minare Camii'nin yakınındaki kahvehanenin meydanında düzenlenen makam törenlerine katılırdı. Selman Musullu ( . 1952) da zaman zaman bu törenlerde bulunurdu.

Irak makamlarının usta okuyucusu Kerküklü Molla Veli ( . 1830), ünlü makamşinas şaltağ'ın ( . 1876) hocası idi. Kerküklü olan şal-

tağ, Tiflis makamının en büyük yorumcusu idi. Mahallî Türkçe sözlerle okunan bu makamı, bütün Iraklı okuyucular günümüze kadar aynı sözlerle okumaktadırlar. Şaltağ'ın çağdaşı Molla Abdullah Kerküklü (ö. 1898) ise büyük bestekâr Musullu Hafız Osman'ın (ö. 1920) hocası idi. Molla Abdullah, Kerkük Begler Mahallesi'ndeki Neftçi Mütesellim Ahmed Beg Camii ve Medresesinde aruz ilmini mûsikîyle ve tecvid ilmini de nağmeyle öğretirdi. Abdullah Kerküklü'nün küçük kardeşi Molla Said de Irak makamlarında usta bir okuyucu idi.

Yine Şaltağ'ın çağdaşlarından Kerküklü Hame Pîre (19. yy.) daha sonra Kerkük'te makam okuyucularının şeyhi olmuştur. Üstün icra tekniğine sahip bu sanatçı, çalgı eşliğinde Kayseri (kapalı çarşı) yakınındaki Çift Kahve denilen yerde makam havaları okurdu. Özellikle Bayat makamı ile uyum sağlayan hoyratları okuması büyük ilgi toplardı. Daha sonra Kerkük'te makam okuyucularının şeyhliğine Hacı Numan bin Halife Rıdvan (ö. 1926) geçmişti. Hacı Numan çok sayıda tenzile (dinî) havasının hem söz yazarı hem bestecisi olarak büyük şöhret kazanmıştır.

Hacı Numan'ın mûsikî alanındaki esas büyük hizmeti, Abdülkâdir Bey'in Molla Sabır (ö. 1940) ile Molla Taha (ö. 1969) isimli oğullarını yetiştirmesidir. Molla Sabır klasik mûsikî korosu ile çalışarak Kerkük'te adeta bir konservatuvar rolü üstlenmiş ve birçok sanatçının yetişmesine imkân sağlamıştır. Kardeşi Molla Taha ise şöhreti bütün Irak'a yayılan büyük bir makam okuyucusu idi. Molla Taha 1925 yılında Baidaphon Şirketi'ne 43 taş plağa 40 makam okuyarak alanında büyük rekor sahibi olmuştur.

Şaltağ'ın bir diğer talebesi Kerkük'te yetişen Mehmed Halil Ağa'dır. Bağdatlı ünlü Muhammed el-Kabbancı'nın İbrahimî makamını ondan öğrendiği bilinmektedir. Mehmed Halil Ağa'nın öğrencisi olan bir diğer Kerküklü sanatçı da tanınmış Ali Merdan Leylanlı'dır (ö. 1981).

Kerkük'teki usta makam okuyucusu Seyid Merdan Seyid Sıddık (ö. 1949) Büyük Tekkede mûsikî kabiliyetini göstermiştir. Bu tekkeyi ziyaret eden Erbil'in ileri gelen eşrafı ve din âlimi Küçük Molla Efendi, Seyid Merdan'ın sesini ve edasını beğenerek kendisini Erbil'e davet etmiştir. Daveti kabul eden Seyid Merdan 1912 yılında Erbil'e giderek kaledeki Ulu Cami'de müezzin ve hânende olmuştur. Seyid Merdan, Erbil'de Irak makamlarını okuyan Şahaba'nın yetişmesinde büyük rol oynamıştır.

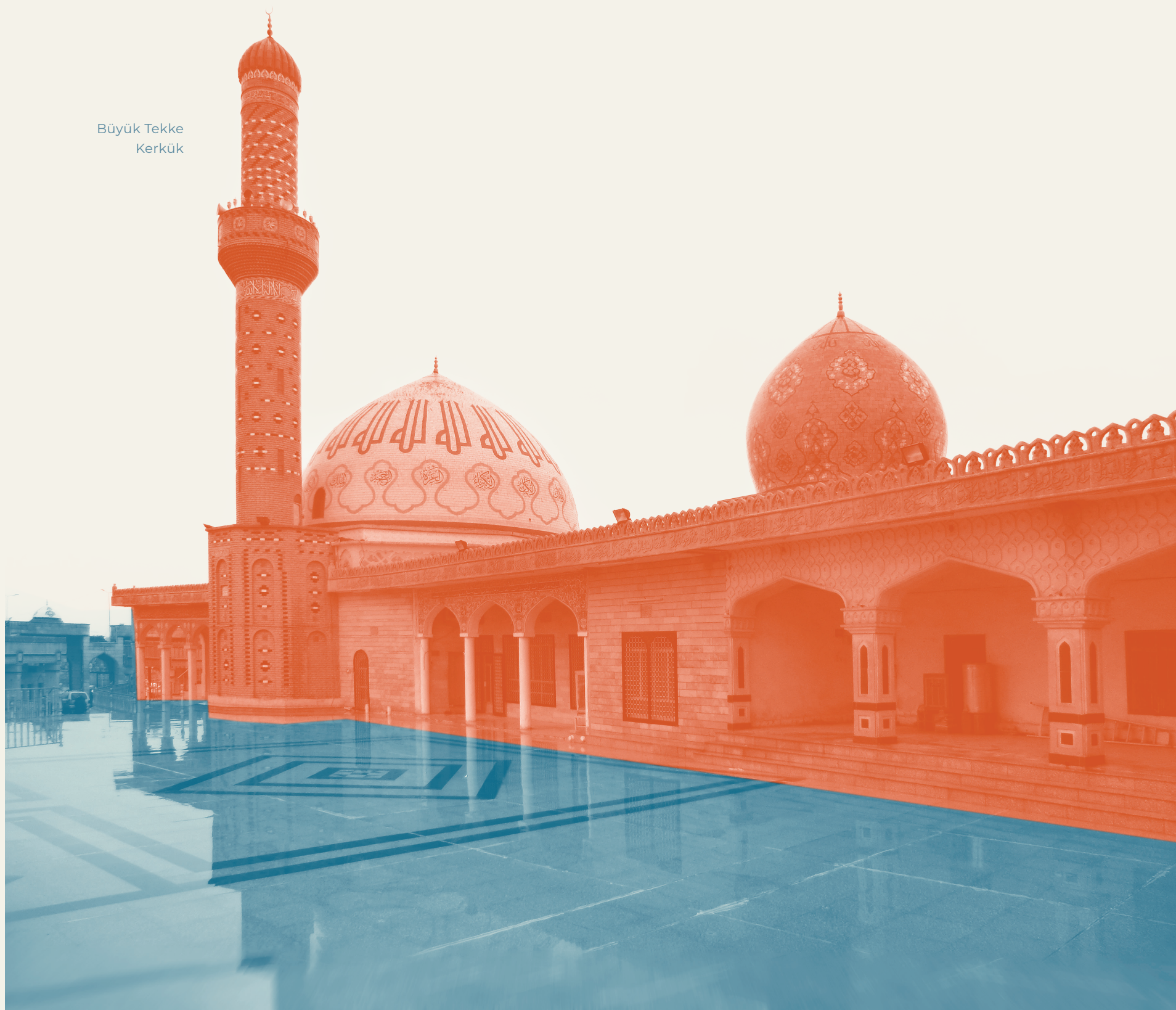
Molla Sabır ve Molla Taha'nın yetiştirdiği Topal Molla Mehmed Merdan Kasap (ö. 1978), Kerkük'te mûsikî meclislerini ihya eden ve etkilerini günümüze kadar sürdüren usta okuyuculardan biridir. Mûsikî alanında ailece tanınmış olan Molla Mehmed'in dayıları Hacı Bekir Kasap ve Hacı Ahmed Kasap, büyük kardeşi Hıdır Merdan, oğlu ve torunu da bu vadide boy gösteren makam ustaları olmuştur.

Makam okuyucuları olarak Kerkük'te dinî havalar ve mevlit törenlerinde varlık gösteren Zeynel Hasan Sabuncu (ö. 1982), Molla Abdullah Lobyacıoğlu (ö. 1974), Molla Hasan Ahmed Cığerci (ö. 1984) ve Hacı Nureddin Ahmed Kebabcı (ö. 1995) gibi isimler bu geleneğin son temsilcileri sayılır.

GÜNÜMÜZ TÜRKMENELİ'SİNDE MÛSİKÎ GELENEĞİ

Günümüzde Irak makamları Kadirî tekkelerinde bazı okuyucular tarafından okunmakta ve böylelikle dinî mûsikî geleneği az da olsa varlığını korumaktadır. Diğer yandan Türkmeneli'nde hem sanat hem de folklorik açıdan mûsikî geleneği canlılığını hâlâ sürdürmektedir. Bu geleneğin en zengin olduğu yerler Kerkük, Erbil, Tuzhurmatu, Telafer ve Musul yöresidir. Bu yerlerdeki mûsikî geleneği paralellik göstermesine rağmen, aralarında bazı mahallî farklılıklar da vardır. Türkmeneli bölgesinde, zengin bir halk ürünü olan ve uzun hava türüne dâhil edilebilecek hoyratlar önemli bir yer tutar.

Büyük Tekke
Kerkük

Taşköprü ve Kerkük Kalesi

Bunun yanı sıra bölge, kırık hava yani türkü alanında da çok renkli bir repertuvara sahiptir.

KERKÜK YÖRESİ

Türkmeneli'nin en yoğun ve en zengin folklor alanı, hiç şüphesiz Kerkük merkezli yerleşim bölgesidir. Kerkük Türklerinin edebiyat ve mûsikî yönünden incelenmeye değer en önemli yanı, bölgeye özgü hoyrat ezgileridir. Türk halk müziğinin önemli kaynaklarından olan hoyrat, hem edebî hem de mûsikî geleneği bakımından yörede büyük rağbet gören bir sanattır.

Halk kültüründen beslenen hoyrat ve mani tarzı, yüzyıllardan beri sözlü halk edebiyatımızın önemli bir cüz'üdür ve büyük bir etki alanına sahiptir. Hoyratlar, genel Türk müziği için de önemli bir kaynak vazifesi görmüştür. Kiminin hoyrat veya horyat, kiminin koyrat veya koryat adı verdiği ve yazarları pek belli olmayan bu cinaslı dörtlükler, halk edebiyatı ve mûsikîsinin en ince ve güzel örneğini teşkil eden bir çeşit nazım ve ezgi biçimidir. Cinassız düz kafiyeli olanları da vardır ki bunların bir kısmına mâni adı verilmektedir.

Belli bir kurala göre yazılmış bu dörtlükler, gerçekte derin an-

lamlar taşıyan kısacık sözlerin sanatkârane işlenmesinden doğan ve halkın içli duygularını dile getiren bir çeşit ifade tarzıdır. Azerbaycan'da bu tarz şiirlere bayatı denilmektedir. Türkiye'nin Şanlıurfa, Erzurum, Diyarbakır ve Elâzığ gibi bölgelerinde de hoyrat havalarına rastlanmakta ise de mûsikî yani ezgi veya nağme bakımından hoyratın en çok Kerkük dolaylarında işlenip yayıldığını söyleyebiliriz. Hoyrat, Irak Türkleri için adeta bir kurum, bir okul ve halkın konuştuğu Türkçeyi yaşatan ve öğretene canlı bir bellek olmuştur.

Irak'ta yıllarca baskı ve zulüm altında kalan Türkler, acılarını ve tepkilerini hoyrat dörtlükleri ile dile getirmişlerdir. Bu dörtlükler, hiçbir yerde yayımlanmadan şifahî gelenek içinde ağızdan ağıza yayılarak kısa sürede anonimleşmiştir. Şair Osman Mazlum'a ait olan şu dörtlük, Kerkük'te halkın ağzında bütün canlılığı ile günümüze kadar yaşamıştır:

Ya dalında
Öt bülbül ya dalında
Bir diyar mezar olsun
Kalmasın yad elinde

Irak'ta dikta rejiminin Türklere uyguladığı baskılar yüzünden birçok genç sürgünde yaşamak zorunda kalmıştır. Aynı rejim, tarihi Kerkük Kalesi'ni yıktırınca halkın acısı doruk noktasına çıkmıştır. Bu durum karşısında halk şairi şu dörtlülle duygularını dile getirmiştir:

Yıktilar kalamızı (kalemizi)
Sürdüler balamızı
Daha can boğazdayken
Çektiler salâmızı

HOYRATLARDA CİNAS SANATI

Türklerde hoyrat ve mâni, iki farklı şiir biçimi olarak kullanılmaktadır. Hoyrat, cinaslı olması itibariyle mâniden ayrılmaktadır. Hoyrat ile mâni arasındaki asıl farkı ise hoyratın anlam bakımından mâniden daha kuvvetli ve üstün vasıflı olmasında aramak gerekir. Nitekim hoyratın mâniye olan üstünlüğünü dile getiren şu dörtlük, Kerkük'te pek yaygındır:

Ağır ağır
Adım at ağır ağır
Mâniyden gece bitmez
İgid ol hoyrat çağır

Bu itibarla hoyrat, halk şiirinde daha çok, yüksek zümre edebiyatı halini almakta, mâni ise çoğunlukla “sazlıyan” yani yaslarda ağıt yakan kadın ağıtçılar ve benzeri halk şairleri tarafından düzenlenmektedir. Başka bir deyimle, gençliğin duygularını terennüm eden dörtlüklere mâni, sanat değeri üstün ve olgun olanlarına da hoyrat adını vermek yerinde olur. Şunu da hemen belirtmek gerekir ki mâni sözü Kerkük'te aynı zamanda şarkı ve türkü için bir ezgi terimi olarak da kullanılmaktadır.

Hoyratları çok sevdiren ve belki de onu çekici hale getiren cinastır. Başka bir deyişle hoyratın en büyük özelliği bir cinasla güzelleşmesidir. Hoyrat dörtlüğü yazan şairlerin en büyük hüneri de ustaca cinas bulmalarıdır. Bilindiği gibi hoyrat, a/a/b/a şeklinde kafiyeli olup yedi hecelidir. Ancak cinası oluşturan birinci mısra üç, dört veya beş heceli olur. Diğer mısralar yedi heceli olarak devam eder. Cinas, yazılışı ve okunuşu aynı olan, ama ayrı manalar ifade eden kelimelerdir. Kelimeler bazen birbirinden harf veya harfler alarak çok farklı, hiç beklenmeyen ve hatta tahmin edilmeyen manalara dönüştüğü için, büyük heyecan yaratır. Başlı başına bir minik şiir olan cinaslı hoyratlara birkaç örnek verelim:

Dağd üzden
Zülfünü dağd üzden
Bir güne men düşmüşem
Fark etmem dağı düzden

Düşte gör
Hayalde gör düşte gör
Düşenin dostu olmaz
İnanmazsan düş de gör

Bağdad ara
Şam Halep Bağdad ara
Bülbülü gülden ötrü
Çekmişler bağda dara

Tam cinaslı olan hoyratlar daha makbuldür:

Düşen ağlar
Yıkılıp düşen ağlar
Düşsün rakıp gözüne
Zülfüne düşen ağlar

Yar içerden
Kes bağrım yar içerden
Gözüm kapıda kaldı
Çıkmadı yar içerden

Oyan yeri (Uyan yürü)
Seherde oyan yeri
Yüz yıl sel gelse oymaz
Bir gün gam oyan yeri

Hoyratlarda mana bütünlüğü de ayrı bir üstünlük sayılır. Aşağıdaki hoyrat dörtlükleri gibi:

Kanad ağlar
Ok titrer kanad ağlar
Avım yaralı getti
Boyandı kana dağlar

Günde dara
Çöz zülfün günde dara
Teline söyle meni
Çekmesin günde dara

Bazı hoyratların cinas anlamını çözmek biraz güçtür. Hoyratı yazan o meçhul şair acaba ne demek istemektedir? İşte bir örnek:

Men dayanam
Aç sinen men dayanam
Kerem aşkından yandı
Umut var men dayanam
veya
Umut var men de yanam

OLAYLARA DAYANAN HOYRATLAR

Hoyrat ve mânilerin genel itibariyle aşk, muhabbet, sevinç, üzüntü gibi beşerî ve ferdî duygulardan hareketle söylendiği düşünülebilir. Bazı hoyrat ve mâniler ise tarihî ve sosyal hadiseler üzerine söylenmiştir ki bu çeşit dörtlüklerin gerçek mahiyet ve anlamlarını kavramak için söz konusu olayı bilmek gerekir. Aşağıdaki dörtlük de bu türden bir hoyrattır ki hikâyesini öğrenmeden anlamını kavramak mümkün değildir. Hikâye şöyledir; Atı ile yolculuktan dönen silahlı bir süvari, gün batımına doğru kasabasına yaklaşır ve minareden akşam ezanının okunduğunu duyar. Akşam namazını gölün kenarında kılmak için atından iner, tüfeğini de atını bağladığı ağaca yaslar. Bu arada süzülen iki kaz gölün kenarına çıkar. Gölün kenarında abdestini alan yolcu namaza durur. Tam o sırada bir ağacın arkasına gizlenen kurt, anî bir hamleyle kazın birisini kaptığı gibi kaçmaya başlar. Duruma çok üzülen yolcu namazını bozarak tüfeğini kaptığı gibi atına atlar ve kurdu kovalamağa başlar. Hedefine yaklaşan sipahi, kurda doğru nişan alır ve ateş ederek onu yere serer. Ancak ne yazık ki kazın da cansız biçimde yattığını görünce üzüлür. Akşam namazını kaçırın, bu arada kazı kurtaramayan yolcu şu dörtlüğü söyler:

Namazım kaza kaldı
Kılmadım yaza kaldı
Ne kurt nasibin yedi
Ne dünya kaza kaldı

1940'lı yıllarda Sovyet Rusya, Türkiye'den boğazların kontrolünü (İstanbul ve Çanakkale) istemişti. Türkiye kamuoyunda büyük bir tepkiye yol açan bu olay, Kerkük'te de yankı bulmuş ve bunun üzerine halk hoyratlar söylemiştir:

Boğazlar
Kasap koyun boğazlar
Tanrım yer dağıtanda
Türke düştü Boğazlar

Boğaza
Kahrim geldi boğaza
Moskof gözün oyaram
Yan bakarsa Boğaz'a

Boğazdan
Neler geçer boğazdan
Sular geçse hakkı var
Moskof geçmez Boğaz'dan

HOYRATLARD A İŞLENEN TEMALAR

Hoyrat ve mânî biçimi, halk edebiyatının önemli bir kolu olduğundan, şiirde işlenen konuların hepsi, hoyrat ve mânilerde de işlenegelmiştir. Başta aşk ve üzüntü olmak üzere gurbet, vatan sevgisi, ayrılık, vefa ve mertlik gibi çeşitli duyguları içine aldığı gibi övgü, yergi, mizah, ağıt ve hikmetli sözleri de kapsar. Buradan da anlaşıyor ki hoyrat ve mâniler, beşerî görüş ve duyguları yansıtan canlı birer aynadır. Tarihî ve sosyal olayların işlendiği hoyratlarda tabii afetler, mistik ve dinî duygular, tabiat güzellikleri de ele alınmıştır.

Tabiat güzelliği ile aşk acısını kısacık sözlere sığdıran ve insanı derinden etkileyen aşağıdaki edebî sözler, iniltili bir ezgiyle dile gelince daha çarpıcı bir atmosfer yaratır. Öz ile biçimin bu kadar güzel bağdaşması gerçekten heyecan vericidir.

Dağlar yeşil boyandı
Kim yattı kim oyandı (uyandı)
Kalbime ataş düştü
İçinde yâr da yandı
Su septim ataş sönsün
Septiğim su da yandı

Giriş cihetinden Kerkük Kalesi

Muradına ermeden genç yaşta ölen birisi için yakılan şu dörtlükte güçlü bir cinas oluşmuştur:

Alma yanı
Kızarmış alma yanı
Nice kabre koyarlar
Muradın almayanı

Anaların küçük yaşta ölen çocuklarının ardından hoyrat biçiminde söyledikleri ağıtlarda başarılı cinas örneklerine tesadüf edilmektedir:

Bala vay
Bal yemedim bala vay
Çöp yığdım yuva yaptım
Uçurtmadım bala (yavru) vay

HOYRATIN MÛSİKÎ CEPHESİ

Hoyrat tarzı, melodik seyir açısından uzun hava sınıfına dâhil, serbest ağızla okunan bir ezgi biçimidir. Kerkük hoyratları, belli ölçü ve kurallara bağlı olarak farklı isimlerle anılan yirmi dört kadar makamla okunmaktadır. Irak Türklerince bunlara “usûl” adı verilmektedir. “Muhaliif usûlü”, “beşirî usûlü”, “kesük usûlü” vb. “Usûl” tabiri burada Türk sanat mûsikîsinde bilinen “ritm”le ilgili olmayıp belli bir melodik seyri, belki makam diyebileceğimiz belli bir ses dizisi karşılığında kullanılmaktadır.

Halk makamları niteliğinde olan bu usûller, klasik sanat mûsikîsinin etkisiyle bir çeşit zemin, miyan ve karara sahiptir. Hoyrat ezgileri klâsik mûsikî unsurlarıyla beslenmiş olmakla beraber daha çok halka mal edilmiş özel melodik seyir ve hareketlerle belirlenmektedirler. Bu nedenle hoyrat tarzını, edebî bakımdan olduğu gibi mûsikî açısından da folklorik halk ürünleri arasında incelemek daha doğru olur.

Kerkük'teki hoyrat ustaları hoyrat tarzını, makamdan ayrılan bir kol veya bir dal olarak kabul etmektedirler. Örneğin muhalif hoyratının segâhtan, beşirînin rasttan, muçula usûlünün de hicazdan çıktığını söylerler. Kerkük hoyratlarından yirmi dört usûl bilinmektedir. Muhaliif, beşirî, nobatçı (nöbetci), iskenderî, muçıla, yetimî, ümergele, malallah, şerife, iydele, yolçu, mazan, kesük, darmangâha, matarı, delihaseni, kurdo veya kürdî ve kızıl adları ile bilinen 18 usûl, bugün yaşayanlarıdır.

Atıcı, kesük-matar, memeli, Ehmed (Ahmet) Dayı, karabağı ve Mehmüdi (Mahmûdî); ezgileri bilinmekle birlikte yaygınlık kazan-

mamış hoyrat usûllerindendir. Bunların dışında garibî, masumî, miskinî ve yar isimleriyle zikredilen dört usûlün ise ne yazık ki melodileri günümüze kadar ulaşmamış, sadece adları Kerkük halk müziğinin hoyrat sözlüğünde birer hatıra olarak kalmıştır. Şurasını hemen belirtelim ki daha nice hoyrat usûllerinin melodileri ile birlikte adlarının da unutulup kaybolduğunu ve günümüze ulaşmadığını söylemek yanlış olmaz.

UZUN HAVALAR

Hoyrat dışında uzun havalar türünde Kerkük'te başka ezgiler de vardır. Bunlar arasında gazel, divan, karabağı, sazlama (ağıt yakma), leyle (ninni) gibi toplum hayatında önemli yeri olan ezgilere işaret etmek yerinde olur. Yörede Urfa Divanı olarak adlandırılan tür, Kerkük'te okunan özgün parçalardır.

Birçok bölgede değişik ezgiler için kullanılan divan terimi, Kerkük'te belirli bir ayak ezgisinin seyri eşliğinde serbest ağızla okunan yaygın bir makamın adıdır. Türkiye'de hüseyni makamı ile uyuşan bu tür, Iraklı makamşinaslar arasında “makam Urfa” (Urfa makamı) adı ile bilinmektedir.

Uzun hava tarzındaki bu ezgi biçimi Kerkük yöresine özgü olup rahmetli ses sanatçısı Abdülvahit Küzecioğlu'nun taş plaklara okuması ile yaygınlık kazanmıştır. Bu sanatçının İstanbul ve Ankara radyolarında icra etmesiyle Kerkük Divanı Türkiye'de yayılmış ve sevilmiştir. Adından da anlaşıldığı gibi bu ezgide okunan sözler, genellikle divan edebiyatı şiirlerden seçilir. Bazen klasik şiir tarzındaki anonim şiirlerle okunduğu da olur. Ağızdan ağza yayılan bu şiir parçalarında, bazen vezin ve kafiyelerin bozulduğu görülmektedir. Divan ezgisi, ara sıra mâni dörtlükleri ile de söylenebilir.

Divan havası, Kerkük'ten başka Türkmen şehri Erbil'de de yaygın bir türdür. Kerkük Divanı'nın sonunda genellikle kürdi hoyratlar okunur. Bu yaygın geleneğe bütün Türkmen sanatçıları uymuşlardır. Kürdi hoyratlardan sonra bu makama uygun olan “Gözellerde üç gözel var sevilir” veya “Çadır kurdum düzlere... ellere vay” türküleri okunur.

Divandan başka, Kerkük'teki mûsikî meclislerinde uzun hava türünde okunan “karabağı”, eskiden segâh makamından çıkan Kerkük'ün önemli hoyrat usûllerinden biriydi. Ancak günümüzde Karabağı ağızı, deyim olarak uzun hava tarzında Azerbaycan ağızıyla okunan ve Karabağ yerleşim yerinden dolayı bir çeşit ezginin adı olmuştur.

Hassa Çayı'ndan Hacı Abdürrezzak Câmii'nin görünüşü

KIRIK HAVALAR

Kırık havalar bakımından da Kerkük zengin bir merkez sayılır. Kerkük türkülerini çeşitli konulara göre tasnif etmek mümkündür. Türkiye radyolarında okunan ezgiler arasında, Kerkük türkülerinin önemli yer tuttuğunu görmekteyiz. Zaman zaman radyolarımızdan dinlenen Kerkük türkülerinin halkımız tarafından pek sevilmiş ve tutulmuş olması, Kerkük ezgilerinin çok renkli melodik zenginliğini gösterir. Hatta bu yüzden birçok kimse, Kerkük'ü Şanlıurfa, Erzurum, Elâzığ veya Gaziantep gibi Anadolu'nun herhangi bir kenti zannetmişlerdir.

Kerkük türkülerini çeşitli konulara göre ele almak mümkündür. Aşk-sevda, kahramanlık, sosyal olaylar, gurbet, hasret, ölüm ve benzeri temaların hemen hepsi bu türkülerde işlenmiştir. Bunların içinde sevda türküleri büyük bir yer tutmaktadır. Tarihi olaylar üzerine yazılmış türküler de Kerkük'te zengin bir küme oluşturur. Bu türkülerin toplumun tarihinde önemli bir yeri vardır. Askerlik, seferberlik ve vatan savunmasında yakılmış olan kahramanlık türküleri, toplumun ortak hafızasında derin izler bırakmıştır. Çanakkale Savaşı, Plevne müdafaası ve Edirne'nin savunulması gibi olaylar üzerine yakılan türkülerin, Osmanlı coğrafyasının ücra bir köşesi olan Kerkük'te yankılanması, Türk dünyasının vatan kavramını coğrafyaya sindirmesi açısından oldukça önemlidir. Sultan Aziz'in ölümü üzerine doğmuş olan türküdeki;

İstanbul'dan çıktım yola
Selam verdim sağa sola
Kimsem yoktur halim sora

İstanbul'dan çıktı tatar
Kamçısını atar tutar
Midhat Paşa asker satar

Uyan Sultan Aziz uyan
Elden gitti nısf-ı cihan

Uyan Sultan Aziz uyan
Elden gitti nısf-ı cihan

şeklindeki sözler, padişahın şüpheli ölümü karşısında halkın duyduğu acıları dile getirir. Bunun gibi bir Balkan türküsü olduğu bilinen Drama Köprüsü'nün Kerkük'te varyantının olması Türk dünyasındaki kültür, sanat, mûsikî ve duygu birliğini gösteren belgelerdir. Bütün bunlar, Kerkük ve diğer Türkmeneli bölgelerinin Türk dünyasının ayrılmaz bir parçası olduğunu gösterir.

Kerkük havaları arasında dinî törenlerde icrâ edilen parçalara da rastlanmaktadır. Özellikle mevlit törenlerinde söylenen bu çeşit türkülere, bölgede “tenzile havası” denilmektedir. Kerkük türkülerinde askerlik, seferberlik (savaş) ve olaylara dayanan türküler de vardır. Kerkük'te askerlik veya seferberlik türkülerine yörede “şarkı” adı verilmektedir.

Kerkük'ün Tavuk ilçesinde
Osmanlı döneminden
kalma taşköprü

20. yy başlarında Kerkük

Erbil Kalesi ve şehri

ERBİL YÖRESİ

Irak'taki Türkmen bölgeleri arasında Erbil kentinin de halk müziği bakımında önemli bir yeri vardır. Kerkük'te söylenen hoyrat ve türkülerin çoğu Erbil'de de karşımıza çıkmaktadır. Hoyrat usûlleri arasında Erbil'de en çok okunan tür Delihaseeni hoyratıdır. Bunun yanı sıra yetimî, muçıla, nobatçı ve muhalif gibi hoyratlar da bölgede yaygın olarak okunmaktadır.

Erbil'e özgü olan ve sadece bu yörede okunan ve tamamıyla bölge Türklerine mahsus olan birtakım ezgilerle de karşılaşlmaktadır. Irak'taki Türkmen bölgeleri içinde sadece Erbil'de yaygın olan Kerem

havasını burada zikredebiliriz. Günümüzde bazı Türkmen bölgelerinde okunan Kerem havaları da Erbil'den alınmıştır. Âşık Kerem'in bilinen dörtlüklerinin okunduğu bu uzun hava ezgisi, Erbilli okuyucular vasıtasıyla diğer bölgelere yayılmıştır.

Erbil'de mûsikî havaları, Kerkük'te olduğu gibi klasik sazlarla icra edilmektedir. Yaygın olan sazlar arasında keman, ud, kanun ve ney eşliğinde vurmalı sazlardan en çok darbuka, tef ve bendir kullanılır.

Kerkük'ün Tavuk ilçesinde
Selçuklular döneminden
kalma minare

TUZHURMATU YÖRESİ

Irak Türklerinin önemli merkezlerinden olan ve Kerkük'ün 85 km güneyinde bulunan Tuzhurmatu, hoyrat vadisinde kendine özgü tavırları ile dikkat çeker. Burada yaygın olan makamlar matarı, kesük ve buradan doğarak Türkmeneli bölgesine yayılan kızıl hoyratlarıdır.

Tuzhurmatu'da hoyratın yanı sıra kırık havalar da okunur. Daha kırsal kimlikte olan Tuzhurmatu'da özellikle düğün ve benzeri eğlencelerde bazen açık havada, bağ ve bahçeler arasında davul zurna eşliğinde oyun türküleri söylenir. Halay eşliğinde icra edilen bu türküler, belirli ritüeller ve ritmik hareketler eşliğinde zengin görsellikler ile sergilenir. Tuzhurmatu'da hoyrat okuyucusu birçok usta sanatçı yetişmiştir ve birçoğu Türkmeneli bölgesinde tanınan değerli sanatçılardır.

Tuzhurmatu ve çevresindeki Türkmen köyleri ile Kerkük'ün 40 km güneyindeki Tavuk kasabası ve buraya bağlı İmam Zeynelabidin köyünde de tekke mûsikîsi yaygındır. Türk kültürünün en saf ve duru kimliğini taşıyan bu yöreler, Türk folklorunun en değerli hazinelerini barındırmaktadır. Bölgenin bazı köy ve bucaklarında, türkülü halay havalarının yanında enstrümantal oyun havalarına da rastlamak mümkündür.

Dicle kıyılarından (doğu cephesinden) Musul şehrinin görünümü

TELAFER VE MUSUL YÖRESİ

Kadim bir Türkmen beldesi olan Telafer ilçesi ve köyleri, yoğun ve değişime uğramamış Türk nüfusuna sahip bir bölgedir. Irak Türklerinin yaşadığı bölgelerin içinde Telafer ile Musul yöresindeki Türk köyleri, kendilerine özgü mûsikî havalarıyla tanınırlar. Musul'un batısına düşen Telafer bölgesi, zengin halk müziği ürünlerine sahip, önemli yerleşim merkezlerinden biridir. Halk ezgileri bakımından renkli bir bölge olan Telafer'de âşık havaları ve nefesler çok yaygın

dır. Telafer'de bulunan Bektaşî tekkeleri halk müziğinin icra edildiği yerlerdir. Halk arasında Mavıllar (Mavililer) denilen ve liderlerine babalar diye hitap edilen bu topluluk, mûsikî geleneğini bütün zenginliği ile sürdüren önemli bir kesimdir.

Telafer Türklerinin konuştuğu ağız, Türk dilinin güneybatı kolundan olup genellikle Azerbaycan Türkçesi karakterini taşır. Bazı yönleriyle Anadolu'nun Şanlıurfa, Diyarbakır, Kars ve Van ağzına

yaklaşır. Halk müziği açısından ise Telafer, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun bir uzantısı kabul edilebilir. Telafer’in en zengin halk müziği ürünü “yır” adı verilen uzun havalardır. Bunların arasında bir çeşit bozlak havasına benzeyen ve “çöllü makamı” ile bilinen uzun hava yöreye özgü bir ezgidir. Çöl, Türklerde Bozkır anlamına gelir. Bu yüzden bozkırdan bozlak gibi, “çöllü” ezgisi de bozkırda çınlayan bir sesleniş türüdür. Uzun havalar da ezgilerine göre, “kayagötü” (Anadolu’da kayabaşı) ve “kesik kerem” gibi adlar alır.

Gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlı olan Telafer Türkleri, belli zamanlarda yapılan kalabalık törenler sırasında, kadınlı-erkekli karşılıklı olarak belli ezgilerle mâni katarları söylerler. Bu dörtlüklere bölgede “haddadi” denilmektedir.

IRAK TÜRK MÜZİĞİNDE KULLANILAN SAZLAR

Kerkük Türklerinin kullandığı çeşitli enstrümanlar arasında ney, kaval, balaban, zil, def ve dumbulbas denilen bir çeşit mahallî kudüm vardır ki bunlar daha çok tekke mûsikisinden intikal etmiştir. Bunların dışında özellikle tekkelerde icra edilen nefes ve ilahîler saz eşliğinde okunurdu. Örneğin, Kerkük’e bağlı Tavuk bucağı ile İmam Zeynelabidin köyünde Bektaşî tekkelerinde olduğu gibi bağlama sazı kullanılır.

Türkmeneli bölgesinde özellikle düğün gibi açık hava eğlencelerinde balaban denilen nefesli sazların kullanıldığı bilinmektedir. Nitekim Musul’un batısında bulunan Telafer ilçesinde bu saz, bugün Türklerin kullandığı en yaygın enstrümanlardan biridir. Kerkük’te kullanılan halk mûsikî aletlerinden, halaylarda çalınan davul ve zurnadan başka zurna ayağı anlamına gelen ve adına zurnapa denilen, çifte kamıştan yapılmış bir çeşit mahallî nefesli sazdan da kısaca söz etmek gerek. Özel olarak kemikten de yapılan zurnapa, dümbelek (darbuka) ve çarpara eşliğinde icra edilir. Bunların yanında bazen kaşık da çalınır. En çok hareketli türkû ve oyun havalarının çalındığı düğün ve sünnet törenlerinde kullanılan zurnapayı, eskiden usta halk sanatçıları icra ederlerdi. Kerkük’ün eski mûsikî meclislerinde santur adlı sazın kullanıldığı bilinmekle beraber bu enstrüman günümüzde sahneden çekilmiştir.

Kerkük’teki hoyrat ve mâni meclislerinde, 1950’li yıllardan itibaren ut, keman, ney, kanun ve cümbüş gibi klasik sazlar daha çok kullanılmaktadır. Bugün için bunlar, artık klasik sazlardan ziyade halk müziğine mal olmuş sazlar olarak kabul edilmektedir. Anadolu’nun Şanlıurfa, Diyarbakır ve Konya gibi çeşitli il merkezlerinde-

Ney üfleyen sâzende (XIV. asır)

Tef çalan sâzende (XIV. asır)

ki mûsikî meclisleri klasik sazlar eşliğinde icra edilmektedir. Mûsikî kültürü geliştikçe sanat daha fazla işlenmekte ve bu bakımdan halk ezgileri, sanat mûsikîsi seviyesine ulaşmaktadır. Bu durum, mûsikî için oldukça tabiidir.

IRAK'TA TÜRK MÜZİĞİNİN GELECEĞİ

Bin yılı aşan zamandan beri Irak'ta varlığını sürdüren Türklerin sahip olduğu mûsikî kültürü, ülke çapında ilgi görecekt kadar büyük bir zenginliktedir. Uygarlığın da önemli bir belirtisi olan mûsikî, Türklerin varlığını yaşatan ve kimliklerini koruyan büyük bir unsurdur. Geçmişin bu zengin mirasını devralan günümüzdeki kuşakların, bu kültür ve sanat hazinesini koruduğu ve hatta daha da zenginleştirdiği görülmektedir.

Irak'taki Türk sanatçıların çoğu günümüzde mûsikî kültürünü usta çırak ilişkisi içinde, yani geleneksel yöntemlerle yaşatmaktadır. Başka bir deyişle Türkmeneli bölgesinde mûsikî, okulsuz ve eğitimsiz biçimde sürdürülmektedir. Bu önemli kültür ve sanat kurumunun akademik bir disiplin içinde yaşatılıp geliştirilmesi, hiç kuşkusuz daha doğru ve hatta gereklidir. Özellikle uzun hava türü olan hoyrat geleneğine karşı gençlerin merakı ve ilgisi her geçen gün daha da artmaktadır. Bu alanda yetişen ve yörgülen genç sanatçıların yanı sıra, hoyrat kültürüne edebî açıdan yaklaşan şairlerin varlığı da dikkat çekmektedir. Anadolu'da hoyrat tarzının yaygın olduğu Şanlıurfa ve Elâzığ gibi yörelerde bu tarz, yeni yetişen sanatçılar arasında rağbet görmezken Kerkük ve Erbil gibi Türklerin yaşadığı merkezî bölgelerde bu kültürün büyük bir ilgi ve heyecanla karşılandığını vurgulamak yerinde olacaktır.

Bütün bunlara bakarak Irak'ta Türk mûsikîsinin daha uzun yıllar varlığını sürdüreceği bir gerçektir. Uygarlığın önemli bir belirtisi olan Türkmeneli mûsikîsinin Irak'taki Türklerin varlığını dünyaya tanıtmakta büyük rol oynadığı bir gerçektir. Bu bakımdan bölgedeki Türkler var oldukça hoyratlar, hoyratlar da var oldukça Türkler sonsuza kadar ayakta kalacaklardır.

ALBÜMDEKİ ESERLER

45
İRAK
TÜRK
MÜZİĞİ

ALTUN HIZMA

Altun hızmav mülâyim
Seni Hak'tan dileyim
Yaz günü temmuzda
Sen terle men sileyim

Gün gördüm günler gördüm
Seni gördüm şâd (beg) oldum

Altun hızmav incidi
Kömlegüv narincidi
Menim lal olmuş dilim
Ne dedi yâr incidi

Gün gördüm günler gördüm
Seni gördüm şâd (beg) oldum

Abdurrahman Kızılay

KAYNAK KİŞİ

KÂR ETMEZ ÂHİM

Kâr etmez âhım sen gül-‘izâre
Onulmaz işler dilde bu yara
Olsam da geçmem ben pâre pâre
Sevmiş bulundum gayrı ne çâre

Âvâre gönlüm mânend-i bülbül
İnler seninçün rûz u şeb ey gül
N’etdinse nâçâr etdim tahammül
Sevmiş bulundum gayrı ne çâre

Koy aksın eşkim billâhi silmem
Mecbûrun oldum terk edebilmem
Kessen de başım senden kesilmem
Sevmiş bulundum gayrı ne çâre

Osman Nevres

SÖZ

Abdülvahit Küzecioğlu

KAYNAK KİŞİ

EVLERİNİN ÖNÜ YONCA

Evlerinin önü yonca
Yonca kalkmış dam boyunca
Boyu uzun beli ince

Ninne yavrum ninne
Esmer yârim ninne

Evlerinin önü lâle
Sâki doldur ver piyâle
Serhoş olak düşek yola

Ninne yavrum ninne
Esmer yârim ninne

Evlerinin önü darçın
Felek koymaz gözüm açım
Seni alıp hara kaçım

Ninne yavrum ninne
Esmer yârim ninne

Abdülvahit Küzecioğlu
KAYNAK KİŞİ

Osmanlı dönemi Kerkük konağı

KERKÜK DİVANI

Yâr ey yâr ey gülüm di gel
Men seni seveli neçe gün neçe ay neçe ildi zalım
Sen meni aldattın bu sende neçe dildi heyranın ollum

Yanağının dört bir etrafı pembe-i ala güldü
Öpsem öldürürler öpmesem öllem amman
Bu nasıl zulüm işti hiç bilmem hara gedim

Gülüm di gel bayramlaşak
Bugün şanlı bayram günüdü
Her kabahat mende ise ala göz çatma kaş
Alma yanak kaytan dudak cümlesi sendedi (he bes men ne dedim)

Dede gene men de yanam
Aç sinen men de yanam
Kerem aşkından yandı (kölen olum)
Umut ver men de yanam

Yar dayansın sineme
Yar dayansın
Men düştüm aşk oduna (kölen oldum)
Tutuşsun yâr da yansın (ah zalım)

He deduy aga menem paşa menem
Beg menem köyümde bu feryat nedir
He deduy malım mülküm emlakim
Hiç demedim ölüm var

Abdülvahit Küzecioğlu

KAYNAK KİŞİ

YOLCU HOYRATI

Ağam ağam ağam ağam
Yatmışıydım oyandım
Gam yüküne dayandım
Öz ağam oğlu
Taş olsaydım erirdim
Torpağıydım dayandım

Di gel ey gel gel gel gel
Garibem yetimem yol tanımam
Öziv bezen öziv düzen öziv gel
Di gel ağam di gel paşam
Di gel mene zulmeden
Öz begim ağam oğlu

Ağam ağam ağam ağam
Yatmamışam oyağam
Gam yüküne dayağam
Öz ağam oğlu
Âlem şirin yuhudadır
Men derdinden sayağam
(Men aşkından oyağam)

Di gel ey gel gel gel gel
Men sene gülüm demem
Gül koklanır atılır
Men sene şeker demem
Acı çaya katılır
Men sene altun demem
Bazarlarda satılır
Men sene kaşam demem
Ayağ altı atılır
Men sene Kerkük diyerem
Kölgesinde yatılır
Ha neynim neynim

Di gel ağam di gel gözüm gel
Garibem yetimem yol tanımam
Öziv bezen öziv düzen öziv gel
Di gel ağam di gel paşam
Di gel mene zulmeden
Öz begim ağam oğlu

Abdülvahit Küzecioğlu

KAYNAK KİŞİ

Nida Tüfekçi

DERLEYEN

Kerkük Kalesi

MUM KİMİN YANAN KERKÜK

Yıkıldılar kal'amızı
Sürdüler balamızı
Daha can boğazdayken
Çekdiler selâmızı

Ah Kerkük, yüz ah Kerkük
Her zaman yüz ağ Kerkük
Ölseydim, düşmeseydim
Men senden uzağ Kerkük

Elinde yad elinde,
Öt bülbül yâd elinde
Bir diyar (Kerkük'üm) mezâr olsun
Kalmasın yad elinde

Can Kerkük, cânan Kerkük
Her söze kanan Kerkük
Kalıpdı yârdan uzak
Mum kimin yanan Kerkük

Osman Mazlum
Cumhur Kerküklü

SÖZ

Mehmet Özbek

MÜZİK

GAZEL

Mende Mecnûndan füzûn âşıklık isti‘dâdı var
‘Âşık-ı sâdık menem Mecnûnun ancak adı var

N’ola kan dökmekle mâhir olsa çeşmüm merdümü
Nutfe-yi kâbildür ü gamzen gibi üstâdı var

Kıl tefâhur kim senün hem var men tek âşıkun
Leylinün Mecnûnı Şîrînün eger Ferhâdı var

Ehl-i temkînem meni benzetme ey gül bülbüle
Derde yok sabrı anun her lahza bin feryâdı var

Öyle bed-hâlem ki ahvâlüm görende şâd olur
Her kimün kim devr cevrenden dil-i nâ-şâdı var

Gezme ey gönlüm Kuşu gâfil fezâ-yı aşkda
Kim bu sahrânun güzergehlerde çok sayyâdı var

Ey Fuzûlî ‘ışk men‘in kılma nâsihden kabûl
‘Akl tedbîridür ol sanma ki bir bünyâdı var

Fuzûlî
SÖZ

Yâ Rab beni dûr eyleme evlâd-ı Alî’den
Kim bendesiyem ben bunların “kâlû belî”den

Seyyid Seyfullah
SÖZ

Âşık Çelebi'nin Meşâirü's-Şuarâ adlı eserinde yer alan Fuzûlî tasviri,
Millet Yazma Eser Kütüphanesi, A.E. Tarih 772, vr. 532a.

Musullu Hâfız Osman (1840-1920)

VASLIN BANA HAYAT VERİR

Vaslın bana hayât verir firkatın memât
Sübhâne hâlikî halaka'l-mevte ve'l hayât

Hicrânına tehammül iden vaslını bulur
Tûbâ li men yüsâ'idühü's-sabru ve's-sebât

Hak âferînişe sebep etdi vücûdunu
Evcebte bi'z-zuhûri zuhûre'l-mükevvenât

Kıldın edâ-yı na't Fuzûlî tamâm kıl
Kemmilhu bi's-selâmi ve temmimhu bi's-salât

Fuzûlî

SÖZ

Musullu Hâfız Osman

BESTE

MENİM İPEK YAĞLIĞIM VAR

Menim ipek yağlığım var
Görmeğe gelin balam
Âşıklara men sataram
Almağa gelin balam

Menim elvân güllerim var
Görmeğe gelin balam
Gelinlere men sataram
Almağa gelin balam

Menim kaşlı bel bağım var
Görmeğe gelin balam
İnce bellere men sataram
Almağa gelin balam

Mehmet Ahmet Erbilli
SÖZ MÜZİK

BEYAZ GÜL KIRMIZI GÜL

Beyaz gül kırmızı gül
Güller arasından gelir
Yârim girmiş beyaz azye
Cum'a namazından gelir

Men o yârin sazıyam
Sazıyam âvâzıyam
Eli elimde olsun
Dilenmeye râzıyam

Evleri göçtü n'eylim
Köprüyü geçti n'eylim
Yüzde dost kalpte hâin
Ben böyle dostu n'eylim

Mehmet Özbek
DERLEYEN

ÇÖLLÜ MAKAMI

Leyl ü nehâr duman gitmez başımdan
Ne ağır sevdâlı başım var benim
Yitirmiştim ala gözlü maralım
Ne kan ile kar(ı)şuk yaşım var benim

Her kimi sevdiysem mene yâr olur
Felek sevdiceğim elimden alır
Ne iş de işlesem aksine gelir
Ne elim yetmez olur işim var benim

Dertli Kerem eder (eydür) ey bî-vefâ yâr
Bî-vefâ yârlara olduk giriftâr
Benim bu derdime kim eyler bir çâr
Meger Hak'tan ola çâram var benim

Âşık Kerem

SÖZ

Rıza Abbo

DERLEYEN

GÜL AÇAR BÜLBÜL ÖTER MUSUL BAĞINDA

Gül açar bülbül öter Musul bağında
Telafer'in mis narı yâr dudağında
Musul'da dayanmadım sabrım tükendi
Ha buldum konu gevil yâr kucağında

Nece endi nece kondı bilmedim
Al yanağın gonca gülün dermedim

Çoştı sevdam halıyı sormağa geldim
Âşıkam cemâlıyı görmeğe geldim
Gevlimin bağ bostanı köşküye benzer
İçinden bir şamame dermeğe geldim

Aç kollarıy men de girem cennete
Âşıkıyam salma beni hasrete

Âşıkların bâğına bağbân olaydım
Dertlilerin derdine derman olaydım
Nisanın on beşinde güller açanda
O güzel yar yolunda bir gül olaydım

Koklasınlar beni yoldan geçenler
Yaşasınlar böyle doğru sevenler

Salâh Nevres | Yusuf Maksut

SÖZ

Yasin Yahyaoglu

MÜZİK

ŞİRİN TELAFER

Bir yanı bağça bir yanı bağlar
Bir yanı kale bir yanı dağlar
Dört köşesinde yanar çırağlar
Mehtap ışığı şirin Telafer

Has âvamının Türkmendir dili
Ticaret yeri kervanlar yolu
Bahçede kokar menekşe gülü
Sahra içinde gülşen Telafer

Avcılar maral arar dağında
Bülbüller öter nar budağında
Serin yel eser her dem bağında
Seyr isteyene seyran Telafer

Rıza Çolakoğlu

SÖZ

Fazıl Kenne

MÜZİK

Telafer Kalesi

Telafer Kalesi çevresi
2021

ŞEMS Ü KAMER NERGİSİ

Şems ü Kamer nergisi
Sallanır bağ içinde
Hani benim sevdiğim
Yoktur onlar içinde

Ağaç başında kuşam
Korkaram yere düşem
Hum kuşlar yuvalıdır
Ben bir yuvasız kuşam

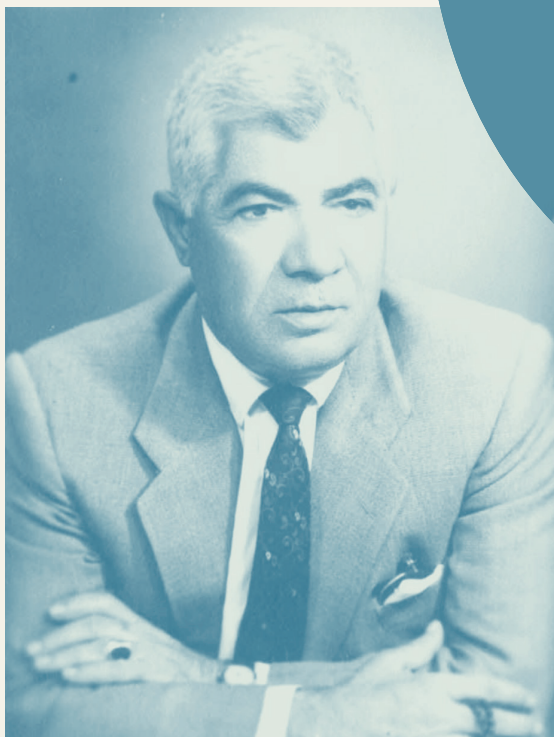
Karadır kaşın ördek
Yeşildir başın ördek
İki gittin bir geldin
Hani yoldaşın ördek

Rıza Abbo

KAYNAK KİŞİ

Suphi Saatçi

DERLEYEN

Ali Merdan Leylanlı

Hacı Tahâ Bennâ

İzzettin Nimet

ÇANAKKALE TÜRKÜSÜ

[1938 KERKÜK KAYDI]

(Aman) Hasankale'de oldum yaralı
Bir mektup yazdım (âh) yüzü karalı

Ağlama anam ağlama biz geliyoruz
Seni görmeden (ah) yanıyoruz

(Aman) Hasankale'de bir bulağ akar
Asker oturmuş (ah) çamaşur yıkar

[1961 KERKÜK KAYDI]

Ağlama anam ağlama tez geliyorum
Seni görmeden sızlanıyorum

Çanakkale içinde aynalı çarşı
Ana ben gidiyorum düşmana karşı

Çanakkale içinde mermerden direk
Arkadaşlar şehit olur dayanmaz yürek

Çanakkale içinde on gün oturdum
Onbirinci gününde harbe tutuştum

Çanakkale içinde sıra sıra söğütler
Oturmuş binbaşı asker ğtler

[1970'LER ERBİL KAYDI]

Çanakkale içinde vurdular beni
Ölmeden mezara koydular beni

Çanakkale içinde bir dolu desti
Analar babalar umudu kesti

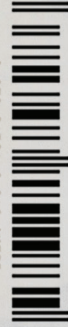

Dicle kıyılarında Bağdat
19. yy sonları

ISSN: 978-9-75175-828-6

SANAT, İÇİNE DOĞDUĞU DÜNYANIN
BİR VERİMİ VE RENGİDİR.

Dolayısıyla o dünyanın kimliğini taşır. Abdülkâdir-i Merâgî gibi bir mûsikişinasın, Fuzûlî gibi bir şairin ortaya çıkmasına imkân tanıyan, Irak'ta asırlarca devam edegelen hâkim Türk kültürüdür. Bir yaşama biçimine, düşünme tarzına, ahlak alanına, sanat formuna işaret eden Türk; bölgedeki varlığı açısından Türkiye tarihiyle de kopmaz bağlara sahiptir. Mîsâk-ı Millî olarak tanımlanan sınırların içinde ve bugün güneydoğu hududumuzun yanı başında yaşayan Irak Türkleri, Selçuklu'dan Osmanlı'ya kadar uzanan büyük kültür ve sanat dünyamızın bir parçasıdır. Irak Türklerini, Türkiye'den ayrı düşünmek imkânsızdır.

Bu albüm, Irak'ta "Türkmeneli" olarak adlandırılan bölgenin müziğinden örnekleri otantik formuyla sunma ve Türkiye ile müzikal akrabalığını gösterme gayesine matuf olarak hazırlanmıştır. Irak Türk müziğinin müzikal spektrumunu aksettiren albüm, Irak'ın farklı bölgelerinden seçilen eserlerden oluşan repertuarı ve keşif sayılabilecek kayıtları içermektedir. Albümde yer alan eserlerin birçoğu Türkiye'de de iyi bilinmekte ve sevilmektedir; bazıları ise ilk kez bu albüm vesilesiyle müzikseverlerin takdirine sunulmaktadır.

